

ЕКОНОМСКА И МОНЕТАРНА УНИЈА

I. МОНЕТАРНИ И ДЕВИЗНИ ПРАШАЊА.....	2
A. ЗАКОНСКО ПРИБЛИЖУВАЊЕ.....	2
B. НЕЗАВИСНОСТ НА ЦЕНТРАЛНАТА БАНКА	6
<i>Институционална независност</i>	6
<i>Лична независност</i>	12
<i>Финансиска независност</i>	15
C. ЗАБРАНА ЗА МОНЕТАРНО ФИНАНСИРАЊЕ И ПОВЛАСТЕН ПРИСТАП	17
D. МОНЕТАРНА И ПОЛИТИКА НА ДЕВИЗЕН КУРС	18
ТАБЕЛА 4: ВАЛУТНА СТРУКТУРА НА НАДВОРЕШЕН ДОЛГ 1999-30.06.2004	32
<i>Табела 5: План на отплата на главнина по надворешен долг по должници</i>	33
II. УСОГЛАСЕНОСТ СО ОДРЕДБИТЕ ОД ДОГОВОРОТ.....	34

I. МОНЕТАРНИ И ДЕВИЗНИ ПРАШАЊА

A. Законско приближување

1. Ве молиме доставете копија од законот за централната банка, и ако е можно и други важни монетарни и финансиски закони (на еден од службените јазици на ЕУ).

Доставуваме копии на англиски јазик од следниве закони:

1. Закон за Народна банка на Република Македонија “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003, 40/2004, види 11_Анекс_01,
2. Закон за банките “Службен весник на РМ” бр. 63/2000, 103/2000, 37/2002, 51/2003, 85/2003, 83/04, види 11_Анекс_02,
3. Закон за девизно работење “Службен весник на РМ” бр. 34/2001, 49/2001, 103/2001, 54/2002, 51/2003, види 11_Анекс_03,
4. Закон за платен промет “Службен весник на РМ” бр.32/2001, 50/2001, 52/2001, 103/2001, 37/2002, 41/2002, 61/2002, 42/2003, види 11_Анекс_04,
5. Закон за инвестициони фондови “Службен весник на РМ” бр. 9/2000, види 11_Анекс_05,
6. Закон за преземање на акционерски друштва “Службен весник на РМ” бр. 4/2002, 37/2002, види 11_Анекс_06,
7. Закон за основање на Македонска банка за поддршка на развојот “Службен весник на РМ” бр. 24/98, 6/2000, види 11_Анекс_07,
8. Закон за банки за микрофинансирање “Службен весник на РМ” бр. 61/02, види 11_Анекс_08,
9. Закон за Фондот за осигурување на депозити “Службен весник на РМ” бр. 63/2000,29/2002, 43/2002, 49/2003, види 11_Анекс_09,
10. Закон за лизинг “Службен весник на РМ” бр. 4/02 и 49/03, види 11_Анекс_10,
11. Закон за височината на затезната камата “Службен весник на РМ” бр. 65/1992, 70/1993, види 11_Анекс_11,
12. Закон за супервизија на осигурување “Службен весник на РМ” бр. 27/2002, 84/2002, 98/2002, 33/2004, види 11_Анекс_12,
13. Закон за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување “Службен весник на РМ” бр. 29/2002, 85/2003, 40/2004 , види 11_Анекс_13.

2. Кои реформи во националното законодавство, по ваше мислење, (закон за централна банка, закон за осигурителни компании, пензиски фондови, фондови за социјално осигурување, компензациски фондови, банкарски сектор, девизен курс, каматни стапки итн.) се потребни од аспект на исполнување на барањата за членство во ЕУ? Кои реформи се веќе во тек?

За исполнување на барањата за членство во Европската Унија, идентификувана е потребата од следниве реформи:

ЦЕНТРАЛНА БАНКА

Законот за Народна банка на Република Македонија, (“Службен весник на РМ“ бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003, 40/2004) донесен во почетокот на 2002 година заедно со измените и дополнувањата кои следеа потоа заклучно со јуни 2004 година, во голема мера е усогласен со европската регулатива која се однесува на целта и поставеноста на централните банки во земјите на Европската унија, пред се со Статутот на Европскиот систем на централни банки и Европската централна банка.

Во постапка на разгледување е Предлог-Закон за Народна банка на Република Македонија, кој во Собраниска процедура треба да се најде во втората половина на 2005 година. Со новиот закон, покрај другото, се планира и:

- доуредување и прецизирање на четирите видови на независност на Народна банка (функционална, институционална, лична и финансиска), како основен предуслов за постигнување на нејзината примарна цел ценовна стабилност;
- можност на гувернерот или вицегувернерот што е определен за негов заменик, да присуствуваат на седниците на Собранието на Република Македонија и изнесуваат мислења и ставови секогаш кога се донесуваат закони во Собранието на Република Македонија кои се однесуваат на остварувањето на основната цел и функциите на Народна банка;
- допрецизирање на одредбата која се однесува на заштитата од конфликт на интереси на членовите на Советот на Народна банка ;
- редифинирање на одредбите кои го дефинираат капиталот и резервите, приходите и расходите, согласно сметководствените правила, стандарди и принципи на Европската централна банка.
- регулирање на односот на Народната банка со Европската унија, со внесување на одредби дека од денот на пристапувањето на Република Македонија во Европската унија: Народната банка ќе биде составен дел на Европскиот систем на централни банки и ќе ги извршува своите задачи согласно член 43 од Статутот на Европскиот систем на централни банки и Европската централна банка кои важат за земјите членки со дерогација; гувернерот на Народна банка ќе биде член на Генералниот совет на Европската централна банка и Народна банка ќе соработува со Европската централна банка согласно Статутот на Европскиот систем на централни банки и Европската централна банка, во поглед на евидентирање, прибирање, обработка и објавување на податоци и информации.

БАНКАРСКИ СЕКТОР

Реформите во банкарскиот сектор се одвиваат континуирано и се во напредната фаза. Како резултат на тоа, националното законодавство во најголем дел е хармонизирано со она на Унијата.

Во текот на 2004 година со помош на Програмата CARDS е реализиран Проектот Техничка помош на банкарскиот сектор во Република Македонија во чии рамки е направена анализа на степенот на хармонизација на банкарскиот сектор. Анализата и Извештаите од реализацијата на Проектот исто така укажуваат на висок степен на усогласеност на домашното законодавство од областа на банкарскиот сектор.

За исполнување на барањата за членство во Европската Унија, идентификувана е потребата од следниве реформи:

- овозможување слобода на давање банкарски услуги во Република Македонија преку branches (филијали без својство на правно лице) на банки од земји - членки и од земји кои не се членки. Со давањето на можност за отворање branches ќе се транспонира и регулативата за осигурителни шеми на home member state, за годишни сметки, за реорганизација и затворање на филијали (reorganization and winding up of credit institutions). Рок: 1 јануари 2008 година;

- регулирање на институции кои издаваат платежни средства во вид на електронски пари (electronic money institution). Рок: крај на 2007 година;
- имплементација на Capital Adequacy Directive (Директива 93/6/ЕЕЦ) во делот на пазарниот ризик. Рок : крај на 2005 година;
- зајакнување на регулативата за реорганизација на банки кои се соочуваат со проблеми во работењето. Рок: крај на 2005 година.

Реформи во банкарскиот сектор кои се во тек, а кои ќе се реализираат до крајот на 2005 година

1. Во тек е подготовка на измени и дополнувања на Законот за банките со кои ќе се регулира:
 - постапката и мерките спрема банки кои имаат проблеми во работењето (привремена управа-реорганизација, санација) со зајакнување на улогата на супервизорските власти,
 - правен основ за регулирање и управување со пазарниот ризик;
 - банките ќе се ослободат од ограничувањето на вложувањата во финансиски институции (усогласување со член 51 (2) од Директива 2000/12/ЕЦ),
 - основачкиот капитал (initial capital) за основање на банка ќе се зголеми на 5 милиони евра (усогласување со член 5 (1) од Директива 2000/12/ЕЦ),
 - дефиницијата за поврзани субјекти со целосно прифаќање на начинот на дефинирање на поврзани субјекти согласно Европската директива 2000/12 за основање и работа на кредитните институции (член 1, точка 25 од Директивата),
 - критериум за укинување на дозволата за основање и работење на банка, да биде неизвршување на банкарски работи од страна на банката подолго од 6 месеци, а не 1 година како што е сегашното решение (усогласување со член 14, потточка а) од Директивата 2000/12/ЕЦ),
 - дефинирање на видот на финансиските активности кои може да ги извршуваат банките во согласност со Анекс 1 од Директивата 2000/12/ЕЦ.
 - Во подготовка е регулатива со која ќе се уреди статусот на досегашните штедилници. Рок: крај на 2005 година.

ОСИГУРУВАЊЕ

Позначајни реформски зафати во националното законодавство од областа на осигурувањето се направија со донесување на Законот за супервизија на осигурување во април 2002 година ("Службен весник на РМ" бр. 27/2002, 84/2002, 98/2002, 33/2004). Заради целосно прифаќање и имплементирање на *acquis communautaire* и стандардите и принципите на IAIS се планираат следниве активности:

- измена на Законот за супервизија на осигурување со цел зајакнување на супервизорската функција и зголемување на независноста на супервизорскиот орган,
- донесување на нов закон за задолжително осигурување во сообраќајот со цел имплементирање на IV Директива на Европската Унија од областа на осигурувањето од автомобилска одговорност и подобрување на ефикасноста на системот на задолжително осигурување. Рок: крај на 2005
- донесување на подзаконски акти кои регулираат конкретни специфични прашања од работењето на друштвата за осигурување (барања за солвентност, технички барања, *fit and proper* барања итн.). Рок: крај на 2005

ПАЗАР НА КАПИТАЛ

Подготвен нов Закон за хартии од вредност, кој во Собраниска процедура треба да се најде во почетокот на 2005 година. Со новиот закон се врши значително усогласување со четирите Европски директиви 93/6/ЕЕЗ, 93/22/ЕЕЗ, 89/298/ЕЕЗ и 2001/34/ЕЗ и тоа: се прецизира постапката за издавање на нови хартии од вредност по пат на јавна понуда, се поедноставува постапката за издавање нови хартии од вредност по пат на приватен пласман, се нормира

саморегулирачката функција на овластените депозитари и берзи, се утврдуваат забранети вложувања и дејствија на овластените депозитари и берзи на хартии од вредност, се прецизираат основите и документацијата врз основа на која што може да се вршат нетрговски преноси на хартии од вредност, се зајакнува минимумот на критериуми и се воведува законска обврска за почитување на правилата за котација на овластените берзи на хартии од вредност, се утврдуваат дозволени методи за тргување на овластените берзи, се прецизираат услугите со хартии од вредност што можат да ги вршат брокерските друштва и банките, се дава можност услуги со хартии од вредност во Република Македонија, со дозвола од Комисијата за хартии од вредност, да вршат подружници на странски брокерски друштва/банки, се прецизира постапката за добивање дозвола за работа на индивидуални брокери и се утврдуваат нивните обврски, се презицираат обврските во поглед на обелоденување на податоци на акционерските друштва кои се водат во Регистарот на Комисијата за хартии од вредност, се дефинираат извештаите што акционерските друштва и ги доставуваат на Комисијата за хартии од вредност, со посебни обврски за известување, детално се дефинирани забранетите дејствија во работењето со хартии од вредност, се прецизира начинот на работа на Комисијата за хартии од вредност и се зајакнува нејзината супервизорска функција и независност.

Во првата половина од 2005 година ќе се донесат измени и дополнувања на Законот за инвестициони фондови (“Службен весник на РМ” бр. 9/2000), кои ќе бидат во насока на понатамошна хармонизација со Европските директиви кои го регулираат работењето на инвестиционите фондови, како и негова операционализација.

ДЕВИЗНО РАБОТЕЊЕ

Правниот основ за реформите во сферата на девизното работење се вградени во Законот за девизно работење (“Службен весник на РМ” бр. 34/2001, 49/2001, 103/2001, 54/2002 и 51/2003). Законот пропишува динамиката за либерализација на капиталните трансфери во согласност со Спогодбата за стабилизација и асоцијација. За динамиката на либерализација види подетално 04_I_2, 04_I_3 и 04_I_4.

ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ

Реформата на пензискиот систем во Република Македонија, во смисла на воведување повеќеслоен (multipillar) пензиски систем се воспостави со Законот за изменување и дополнување на Законот за пензиското и инвалидското осигурување, донесен во март 2000 година (“Службен весник на РМ” бр.24/2000). Понатаму, со Законот за задолжително капитално финасирано пензиско осигурување, донесен во мај 2002 година (“Службен весник на РМ” бр.29/2002) поблиску системски се уреди задолжителното капитално финансирано пензиско осигурување. Имено, структурата на идниот повеќеслоен пензиски систем се темели врз три вида (столба) на осигурување и тоа:

- задолжително пензиско и инвалидско осигурување врз основа на генерациска солидарност (прв столб). Овој вид на осигурување ќе обезбеди остварување на права од пензиско и инвалидско осигурување во случај на старост, инвалидност и смрт, што значи дека ќе се исплаќа дел од старосната пензија, инвалидска пензија, семејна пензија како и најнизок износ на пензија;
- задолжително капитално финансирано пензиско осигурување (втор столб) со што ќе се обезбеди исплата на дел од старосната пензија;
- доброволно капитално финансирано пензиско осигурување (трет столб) кое ќе овозможи осигурување на лицата кои не се опфатени со задолжителното пензиско и инвалидско осигурување, а исто така ќе нуди можност за остварување повисока пензија за оние осигуреници кои покрај задолжителниот придонес за пензиско и инвалидско осигурување, доброволно ќе одлучат да одвојуваат дополнителни средства од своите приходи.

Во директивите на Европската Унија нема специфични барања за дизајнот на задолжителното капитално финасирано пензиско осигурување. Постои директива на Европската Унија 2003/41/EC (Directive 2003/41/EC of the European Parliament and of the Council of 3 June 2003 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision) која се однесува на професионалните пензиски шеми (occupational pension schemes) чии карактеристики не бараат ниво на задолжително осигурување на начин како што е дизајниран системот на задолжително капитално финасирано пензиско осигурување во Република Македонија, согласно Законот за задолжително капитално финасирано пензиско осигурување.

Незадолжителниот (доброволниот) карактер во рамките на капитално финансирано пензиско осигурување (трет столб) во Република Македонија, чии основи се воспоставени со законската рамка согласно Законот за изменување и дополнување на Законот за пензиско и инвалидско осигурување ("Службен весник на РМ" бр.80/93, 3/94, 14/95, 71/96, 32/97, 49/97, 24/00, 96/00, 50/01, 85/03, 50/04 и 4/05), не е во спротивност со директивите на Европската Унија. Се планира да се донесе посебен закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување при што ќе се имаат предвид препораките на Европската Унија кои се однесуваат на овој вид на осигурување.

V. Независност на Централната банка

Институционална независност

1. Кои се целите и задачите на централната банка дефинирани во нејзиниот статут и во практиката?

Согласно Законот за Народна банка на Република Македонија ("Службен весник на РМ" бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004) во натамошниот текст: Закон, основна цел на Народна банка е одржување на ценовната стабилност (член 3 став 1 од Законот). Народна банка ја подржува економската политика на земјата и финансиската стабилност на земјата, без да се загрози остварувањето на основната цел, почитувајќи ги начелата на пазарната економија. (член 3 став 2 од Законот)

Народна банка ги врши следните функции (член 10 од Законот):

- ја утврдува и ја спроведува монетарната политика;
- ја регулира општата ликвидност на банкарскиот систем;
- ја регулира ликвидноста во плаќањата спрема странство;
- ја утврдува и спроведува политиката на девизниот курс на денарот;
- управува и ракува со девизните резерви;
- го уредува платниот систем, во согласност со закон;
- ги координира плаќањата и порамнувањата на сметките меѓу банките и врши дистрибуција на готовина;
- издава дозвола за основање и работење на банка и штедилница и врши супервизија на банките и штедилниците;
- издава дозвола за вршење услуги брз трансфер на пари и врши надзор над работењето на субјектите кои вршат услуги брз трансфер на пари во согласност со закон;
- издава дозвола за работа на менувачниците и врши надзор над работењето на менувачниците во согласност со закон;
- врши работи на чувар на имотот на пензиските фондови, во согласност со закон;
- издава книжни и ковани пари;
- откупува ретки и оригинални монети од тлото на Република Македонија;
- врши работи за сметка на органите на државната власт и органите на државната управа;
- ја претставува Република Македонија во меѓународните финансиски институции, согласно со овој закон;
- воспоставува информативен систем; и

- воспоставува и води Регистер на податоци за кредитна изложеност на правните и физичките лица спрема банките и штедилниците основани во Република Македонија.

2. Кој е степенот на функционална независност на централната банка во однос на јавните органи (Претседател, Влада, особено Министерство за финансии, Собранието, итн). Која е специфичната улога на тие учесници во работата на централната банка? Опишете ја сегашната ситуација и согласно законските услови (информации врз основа на Законот за централна банка) и праксата?

Народна банка на Република Македонија има висок степен на функционална независност која е гарантирана со Уставот на Република Македонија и со Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004, (во натамошниот текст: Закон).

Согласно член 60 од Уставот на Република Македонија, Народна банка е самостојна и одговорна за стабилноста на валутата, за монетарната политика и за општата ликвидност на плаќањата во Републиката и кон странство.

Согласно членовите 4 и 5 од Законот, Народна банка е независна во остварување на своите функции, со финансиска и административна самостојност.

При остварувањето на функциите, Народна банка и членовите на органите надлежни за донесување на одлуки не бараат и не добиваат инструкции од органите на државна власт и органите на државната управа (член 4 од Законот).

Народна банка ги определува инструментите и мерките за остварување на своите функции (член 11 од Законот).

Народна банка самостојно ги определува сопствените каматни стапки (член 17 од Законот).

Народна банка може да врши работи за сметка на органите на државната власт и органите на државната управа и тоа депозитни работи, пласман и тргување со хартии од вредност, платен промет и други финансиски активности (член 50 од Законот).

Народна банка, согласно законот ја претставува Република Македонија во меѓународните финансиски институции (член 53 од Законот).

На предлог на претседателот на Република Македонија, гувернерот и надворешните членови на Советот, ги именува Собранието на Република Македонија (член 60 од Законот).

Односот на Собранието на Република Македонија и Народна банка е регулиран со следните законските одредби:

- Советот на Народна банка и секој негов член се одговорни пред Собранието на Република Македонија за остварување на функциите и задачите на Народна банка (член 61 од Законот).
- Гувернерот и вицегувернерите за својата работа се одговорни пред Собранието на Република Македонија. (членовите 71 и 74 од Законот)
- Ако Советот на Народна банка не донесе одлука, а гувернерот на Народна банка оцени дека поради недонесувањето на одлуката може да настанат значителни нарушувања во остварување на основната цел, за тоа му доставува извештај на Собранието на Република Македонија со поединечни мислења на членовите на Советот на Народна банка и ја донесува одлуката за која не е постигната согласност (член 67 од Законот).
- Најмалку еднаш во шест месеци, надлежните комисии во Собранието на Република Македонија, го повикуваат гувернерот и одржуваат средба заради нивно информирање во врска со работењето на Народна банка (член 55-а од Законот).
- Народна банка до Собранието на Република Македонија заради негово информирање ги поднесува следните извештаи (член 55 од Законот):

1. *Полугодишен и годишен извештај за работењето;*
2. *Полугодишен и годишен извештај за супервизија и преземени мерки спрема банките и штедилниците;*
3. *Полугодишен и годишен извештај за ракување со девизните резерви.*

Односот помеѓу Владата на Република Македонија и Народна банка е регулиран со следните законски одредби:

- За зголемување на основниот капитал на Народна банка потребна е претходна согласност од Владата на Република Македонија (член 8 став 2 од Законот).
- Министерот за финансии и гувернерот на Народна банка склучуваат договор за управување и ракување со девизните резерви на Република Македонија (член 27 од Законот).
- Народна банка, согласно со проекцијата на платниот биланс, ги следи кредитните односи со странство. Доколку утврди отстапување од проекцијата на платниот биланс, ја информира Владата на Република Македонија и предлага мерки за спречување, односно отстранување на причините кои придонесуваат за отстапување од проекцијата на платниот биланс (член 19 од Законот).
- За издавање и укинување на дозвола за основање и работење на банка и штедилница и за статусни измени, Народна банка е должна писмено да го известува Министерството за финансии во рок од седум дена од денот на конечната одлука за издавање, односно укинување на дозволата (член 30-а од Законот).
- Министерот за финансии може да присуствува на седниците на Советот на Народна банка и да учествува во дискусиите, без право на глас (член 63 од Законот).

Во пракса Народна банка е во постојана соработка со Министерството за финансии со цел континуирано и непречено спроведување на правните прописи од областа на финансии и банкарството.

Со цел ефикасна имплементација на утврдената макроекономска политика на Владата на Република Македонија, на Буџетот на Република Македонија и на Одлуката за целите на монетарната политика на Народна банка, односно координација на фискалната и монетарната политика, Министерството за финансии и Народна банка, имаат потпишано Протокол, согласно кој е формиран Комитет за координација на фискалната и монетарната политика.

Соработката помеѓу гувернерот на Народна банка и министерот за финансии се одвива и преку неформални средби, во зависност од потребата за двонасочно информирање по клучни прашања од макроекономската политика, а на база на воспоставена долгогодишна традиција.

3. Дали законот за централна банка предвидува забрана за трети страни да:

- a) даваат упатства и инструкции;**
- b) да одобруваат, суспендираат, поништуваат или одлагаат одлуки;**
- c) цензурираат одлуки по законска основа;**
- d) учествуваат во донесувањето одлуки на централната банка со право на глас;**
- e) да бараат ех анте консултации во врска со одлуките на централната банка**

a)

Народна банка е независна во остварувањето на своите функции, согласно Уставот на Република Македонија, Службен весник на РМ бр.52/91 и Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004 (во натамошниот текст: Закон). При остварувањето на функциите Народна банка и членовите на органите надлежни за донесување на одлуки не бараат и не добиваат инструкции од органите на државната власт и од органите на државната управа (член 4 од Законот).

b)

Во Законот нема одредба која се однесува на ова прашање. Сепак, забраната за трети лица да одобруваат, суспендираат, поништуваат или одлагаат одлуки е дадена имплицитно во членот 4 став 1 од Законот според кој Народна банка е независна во остварувањето на своите функции.

c)

Во Законот нема одредба која се однесува на ова прашање. Сепак, забраната за трети лица да цензурираат одлуки е дадена имплицитно во членот 4 став 1 од Законот според кој Народна банка е независна во остварувањето на своите функции.

d)

Во Законот експлицитно се утврдени органите на Народна банка надлежни за донесување на одлуки и трети страни не учествуваат во донесувањето на одлуки на Народна банка со право на глас.

Министерот за финансии може да присуствува на седниците на Советот на Народна банка на Република Македонија и да учествува во дискусиите, без право на глас (член 63 од Законот).

e)

Во Законот нема одредба која се однесува на ова прашање. Сепак, забраната за трети лица да даваат ех-анте консултации во врска со одлуките на Народна банка е дадена имплицитно во членот 4 став 2 од Законот според кој Народна банка и членовите на органите надлежни за донесување на одлуки не бараат и не добиваат инструкции од органите на државната власт и од органите на државната управа.

4. Дали централната банка има обврска за ех-анте (однапред) известување кон други органи во врска со нејзината монетарна политика?

Народна банка нема обврска за ех-анте известување на други органи и институции во врска со нејзината монетарна политика. Народна банка ја утврдува и спроведува монетарната политика и ги определува мерките и инструментите на монетарната политика (член 10 и 11 од Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004). Советот на Народна банка со двотретинско мнозинство ја донесува одлуката за целите на монетарната политика (член 67 став 3 од Законот). Одлуката за целите на монетарната политика и проекцијата на монетарната политика, Народна банка ги доставува до Собранието на Република Македонија и ги објавува најдоцна 2 месеци по нивното донесување од страна на Советот на Народна банка (член 54 од Законот).

5. Како е организиран менаџментот во централната банка (состав и надлежности на управните органи, посебно на Управниот одбор-Совет на централната банка)?

Органи на Народна банка се: Совет на Народна банка и гувернер на Народна банка (член 56 од Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004).

Советот на Народна банка го сочинуваат гувернерот на Народна банка, двајца вицегувернери и шест надворешни членови (член 58 од Законот).

Советот на Народна банка (член 64 од Законот):

1. ја донесува одлуката за целите на монетарната политика;
2. ги донесува мерките и инструментите за реализирањето на монетарната политика и го следи нејзиното реализирање;
3. ја утврдува политиката на девизниот курс на денарот;
4. го донесува Финансискиот план и Годишната сметка на Народна банка;
5. го донесува Статутот на Народна банка;

6. одлучува за издавање и за пуштање во оптек на нови апоени на книжни и ковани пари, како и за повлекување од оптек на книжни и ковани пари;
7. ги утврдува начинот и условите за купување и продажба на злато и други благородни метали;
8. одлучува за воспоставување на нумизматичка збирка на ретки и оригинални монети од тлото на Република Македонија;
9. ги утврдува правилата и стандардите за извршување на надзор и супервизија;
10. ги утврдува видовите и условите за користење на инструментите за обезбедување на кредити што се одобруваат на банките и штедилниците;
11. ја утврдува висината, намените и начинот на користење на основниот капитал;
12. одлучува за политиката на управување со девизните резерви;
13. го усвојува полугодишниот и годишниот извештај;
14. ја утврдува единствената тарифа според која се наплатуваат надоместоците за услугите што ги врши Народна банка;
15. врши избор на овластено друштво за ревизија и го усвојува извештајот на ревизијата на Народна банка;
16. донесува програма за работа на службата за внатрешна ревизија;
17. избира и разрешува директор на службата за внатрешна ревизија и одлучува за работниот однос на директорот по неговиот престанок;
18. ја надгледува работата на службата за внатрешна ревизија и ги усвојува извештаите за работењето на службата;
19. одлучува по жалби против решенија донесени од гувернерот;
20. го усвојува полугодишниот и годишниот извештај за супервизијата и преземените мерки;
21. го усвојува полугодишниот и годишниот извештај за ракување со девизните резерви и
22. Одлучува за други прашања што со закон се ставени во надлежност на Народна банка, а кои не се во надлежност на гувернерот на Народна банка.

Во случај на жалба против решение на гувернерот, Советот на Народна банка одлучува без присуство на гувернерот и вицегувернерите (член 67 од Законот).

Гувернерот на Народна банка ја претставува Народна банка. Гувернерот на Народна банка донесува одлуки и други општи акти од областа на работењето на Народна банка што со Законот за Народна банка на Република Македонија не се ставени во надлежност на Советот на Народна банка и за донесените одлуки и други општи акти го известува Советот на Народна банка, на првата наредна седница (член 68 од Законот).

Гувернерот на Народна банка е овластен да донесува упатства за единствена примена на актите на Советот на Народна банка (член 69 став 1 од Законот).

Гувернерот на Народна банка раководи и ја организира работата на Народна банка и донесува одлуки од областа на работните односи и материјално-финансиското работење, во согласност со законските овластувања (76 од Законот).

Гувернерот самостојно одлучува за засновување на работен однос, унапредување во службата, прераспоредување, стручно усовршување, одредување на плата и надоместоци од плата, наградување за особено ангажирање во работата, за изрекување на дисциплински мерки, за материјална одговорност на работниците и за престанок на работниот однос (член 78 од Законот).

Во Законот за Народна банка на Република Македонија и Статутот на Народна банка на Република Македонија, види 11_Анекс_14, е предвидено дека од редот на вицегувернерите членови на Советот на Народна банка, гувернерот овластува еден кој ќе го заменува со сите права и должности во раководењето на работата на Народна банка.

Согласно членот 17 од Статутот на Народна банка, работници со посебни овластувања и одговорности во Народна банка се секретарот на Народна банка и директорите на дирекциите.

6. Со кои одредби се осигурува демократската одговорност и транспарентност на централната банка?

Демократската одговорност и транспарентност на Народна банка се обезбедува преку следните законски одредби:

Народна банка е правно лице, во целосна државна сопственост, со финансиска и административна самостојност (член 5 од Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ“ бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004);

- Гувернерот, вицегувернерите и надворешните членови на Советот за својата работа се одговорни пред Собранието на Република Македонија (членовите 61, 71 и 73 од Законот);
- Именување и разрешување на гувернерот, вицегувернерите и надворешните членови на Советот на Народна банка (членовите 60, 70, 72 и 73 од Законот)
- Надлежните комисии на Собранието на Република Македонија, најмалку еднаш во шест месеци го повикуваат гувернерот и одржуваат средба заради нивно информирање со работењето на Народна банка (член 55-а од Законот);
- Одлуките на Советот се донесуваат на седници, со мнозинство на гласови на сите членови на Советот на Народна банка. За одлуката за целите на монетарната политика Советот на Народната банка одлучува со двотретинско мнозинство (членовите 63 и 67 од Законот);
- Одлуките на Советот на Народна банка задолжително се објавуваат во Службен весник на Република Македонија, освен одлуките од точките 5, 16, 18, 19 и 21 од член 64 на Законот (член 65 од Законот);
- За донесените одлуки и други општи акти гувернерот на Народна банка го известува Советот на Народна банка. Упатствата и другите прописи донесени од гувернерот, кои што се однесуваат на работењето на банките се објавуваат во Службен весник на Република Македонија (членовите 68 и 69 од Законот);
- Одлуката за целите на монетарната политика и проекцијата на монетарната политика, Народна банка ги доставува до Собранието на Република Македонија и ги објавува 2 месеци по нивното донесување од страна на Советот на Народна банка (член 54 од Законот);
- До Собранието на Република Македонија се поднесуваат: полугодишен и годишен извештај за работењето на Народна банка; полугодишен и годишен извештај за супервизија и преземени мерки спрема банките и штедилниците и полугодишен и годишен извештај за ракување со девизните резерви на Народна банка, притоа истите извештаи, Народна банка е должна да ги објави најдоцна шест месеци од истекот на периодот за кој се изготвени (член 55 од Законот);
- Советот на Народна банка врши избор на независно овластено друштво за ревизија кое ги проверува и оценува финансиските извештаи на Народна банка и го усвојува извештајот на ревизијата на Народна банка (член 64 став 1 точка 15 и член 93 од Законот);
- Годишните финансиски извештаи на Народна банка се изготвуваат согласно со меѓународните сметководствени стандарди и прописи за сметководство (член 91 од Законот). Годишните финансиски извештаи на Народна банка се составен дел на Годишниот извештај на Народна банка кој се објавува. (член 92 од Законот). Народна банка го објавува ревизорскиот извештај на овластеното друштво за ревизија, како и изготвува и објавува месечни финансиски извештаи (член 94 од Законот);
- За извршување на своите функции, Народна банка прибира, обработува, објавува и дистрибуира податоци и информации (членовите 40 и 41 од Законот).

По завршувањето на секоја седница на Советот на Народна банка, преку веб-страницата на Народна банка, се објавува соопштение до јавните медиуми со цел информирање на јавноста

за работата на Советот на Народна банка. На веб-страницата на Народна банка се достапни до јавноста: дневните редови и заклучоци од седниците на Советот на Народна банка, соопштенијата до јавните медиуми за спроведувањето на монетарната политика (објаснување на мерките и промените); квартални извештаи, квартални билтени, годишниот извештај на Народна банка, месечни информации, економски истражувања, како и отворените повици за јавни набавки кои се спроведуваат заради потребите на Народна банка.

Вработените во Народна банка ги извршуваат нивните работи и задачи согласно Кодексот на однесување на вработените во Народна банка, кој се темели на следните начела: начело на интегритет; начело на објективност; начело на професионална компетентност; начело на ефикасност; начело на професионално однесување; начело на приоритет на интереси; начело на заштита на сопственост; начело на почитување на странки и деловни партнери; начело на доверливост на информации; начело за забрана на примање подароци и честење; начело на ограничување на надворешните активности; начело на ограничување кај информирањето; јавен настап и публицитет и начело на независност.

Лична независност

7. Кои се условите и постапките за именување и разрешување на гувернерот на централната банка и на останатите членови од телата на централната банка кои донесуваат одлуки?

Согласно член 70 од Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004, (во натамошниот текст: Закон), гувернерот на Народна банка го именува и разрешува Собранието на Република Македонија, по предлог на Претседателот на Република Македонија, за период од 7 години, со право на уште еден последователен избор.

Во Народна банка се именуваат тројца вицегувернери. Вицегувернерите ги именува Собранието на Република Македонија на предлог на гувернерот за период од седум години со право на уште еден последователен избор (член 72 од Законот).

Надворешните членови на Советот на Народна банка, ги именува Собранието на Република Македонија, на предлог на Претседателот на Република Македонија, за период од седум години, без право на последователен избор (член 60 од Законот).

Подолгиот мандат на гувернерот, вицегувернерите и надворешните членови на Советот на Народна банка од мандатот на Владата и Претседателот на државата ја обезбедува личната независност.

Членовите на Советот на Народната банка се државјани на Република Македонија, имаат високо образование, во економската или правната струка, и се со работно искуство од најмалку пет години во последните десет години пред именувањето, во областа на финансиите, банкарството или научната дејност од областа на економијата.

Мандатот на гувернер, вицегувернер и надворешен член на Советот на Народна банка престанува (членови 60, 70 и 73 од Законот):

- по истекот на седум години од денот кога е именуван;
- во случај на смрт;
- во случај на негова оставка и
- во случај на отповикување.

Гувернер, вицегувернер и надворешен член на Советот на Народна банка може да биде отповикан:

- во случај кога е осуден за кривично дело со казна затвор, и тоа:
 - a) во периодот од правосилноста на пресудата до денот на издржувањето на казната и пет години од денот кога ја издржал казната, во случај на осуденост со правосилна судска пресуда со казна затвор до три години и
 - b) во периодот од правосилноста на пресудата до денот на извршувањето на казната и десет години од денот кога ја издржал казната, во случај на осуденост со правосилна судска пресуда со казна затвор над три години;
- кога од страна на судот му е изречена мерка на безбедност забрана на вршење на професија, дејност или должност на раководно лице во институцијата;
- во случај на долготрајна тешка болест, која го спречува во извршувањето на своите обврски;
- ако ја изгубил деловната способност; и
- во случај кога нечесно, несовесно, неодговорно, нестручно и ненавремено ја извршува функцијата и надлежностите што му се дадени со закон.

Отповикување на гувернер, вицегувернер и надворешен член на Советот на Народна банка се врши според истата постапка, како и за нивно именување.

8. Дали статутот (акти) на централната банка ги задоволува следниве барања:

- a) **минималниот мандат на гувернерот треба да биде најмалку 5 години (наведете го сегашниот мандат);**
- b) **основите за разрешување на гувернерот може да не се разликуваат од следново: ако гувернерот повеќе не ги исполнува условите за обавување на својата должност или ако е виновен за сериозна повреда на работното овластување;**
- c) **сигурноста на мандатот на другите членови на телата на централната банка кои донесуваат одлуки (колку е долг нивниот мандат?) и основите за разрешување треба да бидат слични на погоре наведените**
- d) **Членството во телото кое донесува одлуки, а кое е ангажирано во извршување на задачите на централната банка, го исклучува извршувањето на останатите должности кои може да доведат до конфликт на интереси. (Дали може истите да работат во неполно работно време?)**
- e) **право независните национални судови да преиспитаат било која одлука за разрешување?**

- a) **минималниот мандат на гувернерот треба да биде најмалку 5 години (наведете го сегашниот мандат)**

Согласно член 70 од Законот за Народна банка на Република Македонија ("Службен весник на РМ" бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004) во натамошниот текст: Закон, мандатот на гувернерот на Народна банка е 7 години.

- b) **основите за разрешување на гувернерот може да не се разликуваат од следното: ако гувернерот повеќе не ги исполнува условите за обавување на својата должност или ако е виновен за повреда на работното овластување**

Основите за отповикување на гувернерот се утврдени во членот 60 став 4 од Законот и тоа: 1) во случај кога е осуден за кривично дело со казна затвор, кога од страна на судот му е изречена мерка на безбедност забрана на вршење на професија, дејност или должност, во случај на долготрајна тешка болест која го спречува во извршувањето на своите обврски и ако ја изгубил деловната способност, што имплицира отповикување од причина што гувернерот повеќе не ги исполнува условите за извршување на функцијата и 2) во случај на нечесно, несовесно, неодговорно, нестручно и ненавремено ја извршува функцијата и надлежностите што му се дадени со закон, што имплицира отповикување поради повреда на работните овластувања. За условите за отповикување на гувернерот види подетално 11_I_B_7.

с) сигурноста на мандатот на другите членови на телата на централната банка кои донесуваат одлуки (колку е долг нивниот мандат) и основа за разрешување на гореспоменатите членови

Надворешните членови на Советот на Народна банка, ги именува Собранието на Република Македонија, на предлог на претседателот на Република Македонија, за период од седум години. Во поглед на отповикувањето на надворешните членови на Советот на Народна банка се применуваат одредбите на член 60 од Законот, според кој надворешен член на Советот на Народна банка може да биде отповикан:

- во случај кога е осуден за кривично дело со казна затвор, и тоа:
 - а) во периодот од правосилноста на пресудата до денот на издржувањето на казната и пет години од денот кога ја издржал казната, во случај на осуденост со правосилна судска пресуда со казна затвор до три години и
 - б) во периодот од правосилноста на пресудата до денот на извршувањето на казната и десет години од денот кога ја издржал казната, во случај на осуденост со правосилна судска пресуда со казна затвор над три години;
- кога од страна на судот му е изречена мерка на безбедност забрана на вршење на професија, дејност или должност на раководно лице во институција;
- во случај на долготрајна тешка болест, која го спречува во извршувањето на своите обврски;
- ако ја изгубил деловната способност и
- во случај кога нечесно, несовесно, неодговорно, нестручно и ненавремено ја извршува функцијата и надлежностите што му се дадени со закон.

д) членството за телото кое донесува одлуки, а кое е ангажирано во извршување на задачите на централната банка, го исклучува извршувањето на останатите должности кои може да доведат до конфликт на интереси. Дали може истите да работат во неполно работно време?

Членовите на Советот на Народна банка не можат да извршуваат должности кои можат да доведат до конфликт на интереси. Според член 58 од Законот, член на Советот на Народната банка не може да биде:

- член на органите на банка или штедилница;
- вработен во банка или штедилница;
- лице на раководно место во банка или штедилница над која е поведена стечајна постапка;
- функционер кој раководи со државен орган, јавно претпријатие или локална самоуправа;
- лице на кое му е изречена мерка на безбедност забрана на вршење професија, дејност или должност;
- член на органи на управување со синдикат;
- нето должник или претставник на нето должник во банка или штедилница;
- раководно лице на друштво кое има мнозинска сопственост на банка;
- акционер со над 10% од акциите или уделите со право на управување во банка или штедилница и
- лице кое е осудено за кривично дело со казна затвор и тоа:
 - а) во периодот од правосилноста на пресудата до денот на издржување на казната и пет години од денот кога ја издржал казната, во случај на осуденост со правосилна судска пресуда со казна затвор до три години;
 - б) во периодот од правосилноста на пресудата до денот на издржување на казната и десет години од денот кога ја издржал казната, во случај на осуденост со правосилна судска пресуда со казна затвор над три години.

Член на Советот на Народна банка и вицегувернерот, кој не е член на Советот на Народна банка, не можат да бидат членови на органи на управување во банка или штедилница, да се вработат или да основаат банка или штедилница за време на мандатот и две години по истекот на мандатот, односно отповикувањето (член 58 став 3 од Законот).

Лице кое е член на политичка партија може да биде член на Советот на Народна банка само доколку по сопствена волја се повлече од партијата за време на мандатот во Советот на Народна банка (член 58 став 4 од Законот).

Членовите на Советот на Народна банка се должни најмалку еднаш, на почетокот на секоја година, да дадат изјава за постоење или непостоење на конфликт на интереси. Доколку поради постоење на конфликт на интереси објективноста на член на Советот на Народна банка е доведена во прашање, членот на Советот е должен да даде изјава пред одлучувањето по тоа прашање и да се из земе од одлучувањето (член 62 од Законот).

Гувернерот и вицегувернерите се вработени во Народна банка со полно работно време, а надворешните членови на Советот на Народна банка немаат статус на вработени во Народна банка. Надворешните членови примаат надоместок од средствата на Народна банка (член 62 од Законот).

е) право независните националните судови да преиспитаат било која одлука за разрешување

Во Законот нема одредба која се однесува на ова прашање.

Финансиска независност

9. Дали централната банка е во позиција да користи соодветни начини со кои би била сигурна дека нејзините задачи се извршуваат правилно? Дали постојат консултации и/или право на трета страна да ги измени или одобри нацрт буџетот и годишните сметки на централната банка?

Народна банка е со целосна финансиска и административна самостојност (член 5 од Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ“ бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004).

Финансискиот план (нацрт буџет) и финансиските извештаи на Народна банка на Република Македонија ги донесува Советот на Народна банка, (член 92 од Законот за Народна банка) .

Не постојат консултации или права на трета страна, кои што можат да го изменат или одобрат нацрт финансискиот план и годишните сметки на централната банка.

Следните одредби од Законот за Народна банка ја регулираат нејзината финансиска позиција:

- Капиталот на Народна банка се состои од основен капитал и резерви. Капиталот на Народна банка не може да се пренесува или да е предмет на било какво оптоварување, (член 7 од Законот)
- Основниот капитал на Народна банка е утврден со Законот за Народна банка и може да се зголемува со распоредување на нето добивката. За зголемување на основниот капитал на Народна банка потребна е претходна согласност од Владата на Република Македонија (член 8 од Законот)
- Народна банка формира општи и ревалоризациони резерви. Општите резерви се формираат со издвојување на 20 % од годишната нето добивка до постигнување на нивото на основниот капитал. Општите резерви се наменети за покривање на општите ризици во работењето на Народна банка. Ревалоризационите резерви се формираат од нереализирани приходи кои потекнуваат од курсни и ценовни промени и истите се наменети за покривање на нереализирани расходи кои потекнуваат од курсни и ценовни промени (членови 84-88 од Законот).

Износот на нето пресметаните ревалоризациони приходи во годината се издвојува од добивката и се пренесува во ревалоризациони резерви. Остатокот од добивката по издвојувањата за основен капитал и резерви претставува приход за Буџетот на Република Македонија. (член 89 од Законот).

Загубата на Народна банка се покрива од општите резерви на Народната банка а доколку истите не се доволни, загубата ја покрива Република Македонија со средства од Буџетот на Република Македонија или со издавање на државни хартии од вредност.

Во тек е изработка е нов Закон за Народна банка кој ќе биде целосно усогласен со Европското законодавство за централните банки. Со новиот закон ќе се допрецизира финансиската независност на Народната Банка.

10. Со кои одредби се уредува распределбата на добивката на централната банка?

Распределбата на добивката на Народна банка се уредува со членовите 8, 84, 86 и 89 од Законот за Народна банка на Република Македонија (“Службен весник на РМ” број 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004), односно:

- Основниот капитал на Народна банка може да се зголемува со распоредување на нето добивката по добиена претходна согласност од Владата на Република Македонија (член 8 од Законот);
- Народна банка формира општи и ревалоризирани резерви. Во општите резерви се издвојува 20% од годишната нето добивка, до постигнување на нивото на основниот капитал (членовите 84 и 86 од Законот);
- Народна банка од бруто добивката издвојува ревалоризациони резерви во висина на нето пресметаните ревалоризациони приходи во годината. Остатокот на добивката по издвојувањето за основен капитал и резерви, претставува приход на Буџетот на Република Македонија (член 89 од Законот).

11. Дали ex-post ревизијата на сметките на централната банка, рефлектира соодветна заштита за спречување на повредување на независноста на банката?

Годишната сметка на Народна банка ја донесува Советот на Народна банка, (член 92 од Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004).

Годишните финансиски извештаи на Народна банка се составен дел на Годишниот извештај на Народна банка на Република Македонија, кој се објавува, (член 92 од Законот за Народна банка).

Народна банка до Собранието на Република Македонија го поднесува Годишниот извештај на Народна банка, најдоцна шест месеци од истекот на периодот за кој е изготвен, (член 55 од Законот за Народна банка). Годишниот извештај на Народна банка се поднесува до Собранието на Република Македонија за негово информирање.

Законските решенија кои се во сила не содржат експлицитни одредби за вршење Ex-post ревизија и досега немало случај таквиот облик на анализа на работењето на Народна банка да биде искористен за загрозување на нејзината независност.

С. Забрана за монетарно финансирање и повластен пристап

1. Ве молиме да доставите копија од закони и прописи (на еден од службените јазици на ЕУ) со кои се уредува пристапот на владата до финансиските институции (на пр. закони и други прописи со кои се уредува алокацијата на средствата на банките, банките-штедилници, земјоделските банки, осигурителните компании, социјалните, пензиските и специјалните фондови, другите институционални инвеститори, компензациски шеми, закони за одданочување и сл.)

Доставуваме копии на англиски јазик од следниве закони кои го регулираат пристапот на Владата до финансиските институции:

1. Законот за буџети (“Службен весник на РМ”бр. 79/1993, 3/1994, 71/1996, Одлука на 15/1999 - Одлука на Уставен суд, 46/2000, 11/2001, 93/2001, 46/2002, 24/2003, 85/2003, и 96/04), види 11_Анекс_15,
2. Закон за хартии од вредност (“Службен весник на РМ”бр. 63/00, 103/00, 34/01, 4/02, 37/02, 31/03 и 85/03), види 11_Анекс_16.

2. Ве молиме да наведете ги соодветните одредби во тие документи, како и било кои други елементи, кои можат да претставуваат повластен пристап на владата кон финансиските институции.

Во ниту еден од споменатите, ниту пак во било кој друг документ, не постојат одредби со кои на Владата и се овозможува повластен пристап до финансиските институции.

3. Посебно треба да се одговорат следните прашања:

а) Дали постојат национални законски одредби со кои се настојува или поттикнува (низ даноци или други предности) банките, осигурителните друштва, пензиски фондови, фондови за социјално осигурување, инвеститорските компензациони фондови или други финансиски институции да вложуваат (на пр. одреден дел од нивната актива) во домашни државни хартии од вредност или други државни обврзници?

б) Во која мера централната банка допринесува во финансирањето на јавниот сектор? Опишете ја сегашната ситуација и од аспект на законските услови и од аспект на праксата. Ако постојат, опишете ги правилата со кои се уредува давањето на кредити од страна на централната банка кон државата (ограничувања, отплати, рок на доспевање, итн.)

с) Дали централната банка е овластена да купува јавни должнички инструменти директно на примарниот пазар?

а)

Во ниту еден од националните закони не постојат одредби со кои финансиските институции се обврзуваат да вложуваат во државни хартии, ниту постојат одредби со кои им се даваат даночни или било какви олеснувања за вложување во државни хартии од вредност.

б)

Согласно член 51 од Законот за Народна банка на Република Македонија (“Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004) во натамошниот текст: Закон, експлицитно е дадена забрана за кредитирање и финансирање на јавниот сектор. Народна банка не гарантира за преземените обврски на органите на државната власт и органите на државната управа.

Исклучок од ограничувањето на финансирањето на државната власт и органите на државната управа се кредитите и позајмиците со рок на достасување до 1 ден, без можност за обновување или продолжување (член 52 од Законот).

с)

Народната банка не може да купува директно (на примарниот пазар) јавни должнички инструменти (член 51 став 2 од Законот за Народна банка на Република Македонија).

D. Монетарна и политика на девизен курс

1. Кои се крајните цели, посредните (интермедијарни) и оперативни таргети на монетарната политика?

Според член 3 од Законот за Народната банка на Република Македонија (“Службен весник на РМ” бр. 3/02, 51/03, 85/03 и 40/04) основна цел на Народната банка е одржување на ценовната стабилност. Од аспект на стратегиската поставеност, од октомври 1995 година монетарната политика на Народна банка на Република Македонија базира на примена на стратегијата на таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото. Со тоа, крајната монетарна цел е одржување на ценовната стабилност, додека посредната-интермедијарната цел е одржување на стабилноста на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото. Имајќи го предвид нискиот степен на развиеност на финансиските пазари во Република Македонија, како и умерената еластичност на каматните стапки во банкарскиот систем, оперативните процедури на НБРМ не се фокусирани на експлицитен оперативен таргет. Од тие причини, Народна банка на Република Македонија како оперативен таргет користи комбинација на варијабли - резервите на банките и каматната стапка на пазарот на пари, постојано следејќи го нивното влијание врз движењата на девизниот пазар.

2. Дали одржувањето ценовна стабилност е примарна цел на централната банка? Не доведувајќи ја во прашање таа цел, дали централната банка ги поддржува општите цели на економската политика на владата?

Законот за Народната банка на Република Македонија, експлицитно ја дефинира ценовната стабилност како основна цел на Народната банка (член 3 од Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004). Воедно, вториот параграф од овој член гласи: Народна банка ја поддржува економската политика на земјата и финансиската стабилност на земјата, без да се загрози остварувањето на основната цел, почитувајќи ги начелата на пазарна економија.

3. Дали централната банка делува во склад со начелото за отворено пазарно стопанство со слободна конкуренција, фаворизирајќи ефикасна алокација на ресурси и делува во согласност со начелата кои се дадени во член 4 од Договорот на Европската заедница?

Вториот параграф од членот 3 од Законот за Народната банка на Република Македонија (“Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004) гласи: “Народната банка ја поддржува економската политика на земјата и финансиската стабилност на земјата, без да се загрози остварувањето на основната цел, почитувајќи ги начелата на пазарната економија”, што суштински е во согласност со начелата од член 4 од Договорот на Европската заедница.

4. Дали основните задачи на централната банка вклучуваат: дефинирање и спроведување на монетарна политика, водење на девизна политика, држење и управување со официјалните девизни резерви на земјата и обезбедување непречено функционирање на платните системи?

Функциите на Народна банка целосно ги покриваат областите наведени во прашањето. Меѓудругите функции на Народна банка се и следните: утврдување и спроведување на монетарната политика, политиката на девизниот курс на денарот, управување и ракување со девизните резерви.

Во Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004 (во натамошниот текст: Закон) нема експлицитна одредба со која се регулира непречено функционирање на платните системи. Сепак, согласно член 10 од Законот, Народна банка го уредува платниот систем во согласност со закон.

Народна банка секојдневно се грижи и за непречено функционирање на системот за бруто порамнување во реално време-МИПС (Македонскиот интербанкарски платен систем).

5. Како се спроведува монетарната политика (обврски за држење резерви, рефинансирање, операции на отворен пазар, главни каматни стапки на централната банка, други монетарни инструменти)? Кои се најновите промени во користењето на монетарните инструменти? Во која мера директните инструменти на монетарната контрола (како што се кредитни лимити, контрола на каматни стапки, итн) се заменети со индиректните, пазарно ориентирани инструменти (како што се операции на отворен пазар, инструменти за кредитирање, итн)? Дали рамката на монетарна политика е доволна за да овозможи на креаторите на политиката да водат успешна стабилизациона политика?

По монетарното осамостојување на Република Македонија на 26.04.1992 година, НБРМ презеде значајни измени и прилагодувања на оперативната рамка со цел поуспешна имплементација на монетарната политика. Имено, во текот на транзициониот пат на монетарните инструменти, НБРМ успеа постепено да ги напушти директните инструменти и да премине кон целосна примена на индиректните инструменти. Последниот директен монетарен инструмент (кредитните лимити) беше укинат во април 2000 година.

Денешниот сет на НБРМ ги опфаќа следниве инструменти:

1. Задолжителна резерва
 - Задолжителна резерва во денари
 - Задолжителна резерва во девизи
2. Операции на отворен пазар
 - Емисија на благајнички записи
 - Кредитни операции
 - Девизни своп операции
3. Ломбарден кредит

Задолжителната резерва е традиционален инструмент на монетарната политика на НБРМ, кој ги обврзува банките и штедилниците во Република Македонија, да издвојуваат средства на сметките кај централната банка. На тој начин се овозможува контрола на понудата на пари од страна на централната банка и нејзино индиректно влијание врз нивото на кредитна мултипликација.

Сите банки во Република Македонија имаат обврска да издвојат 7,5% од депозитите кои влегуваат во основата за пресметка на задолжителната резерва, додека за штедилниците, стапката изнесува 2,5%. Основата на задолжителната резерва се утврдува како просек од состојбата на депозитите за секој календарски ден од претходниот месец. Периодот на

одржување на обврската на задолжителна резерва е од 11-ти во тековниот месец до 10-ти во наредниот месец.

Задолжителната резерва во денари банките ја исполнуваат на просечно ниво, при што, имаат право на дневно користење на средствата од задолжителна резерва до 80% од обврската. Како средства со кои се исполнува обврската за задолжителна резерва се користат депозитните пари на сметките на банките кај НБРМ и готовината во благајната на банките.

Обврската за задолжителната резерва, штедилниците ја издвојуваат на посебна сметка кај Народна банка и ја одржуваат на фиксно ниво.

Задолжителната резерва на банките во девизи, се издвојува на посебни девизни сметки на Народна банка во странство и се исполнува во евра. Системот на исполнување на девизната задолжителна резерва на банките е на фиксно ниво.

Стапката на надомест за издвоените средства на задолжителна резерва во денари во моментот изнесува 2%, додека за издвоените средства на задолжителна резерва во девизи, НБРМ плаќа надомест во висина на каматната стапка на депозитите по видување во странство.

Операции од типот на отворен пазар

Основен монетарен инструмент, кој НБРМ го применува со цел да го компензира влијанието на автономните фактори кои предизвикуваат промени во нејзиниот биланс, се *благајничките записи*. Доминантноста на овој инструмент во однос на останатите монетарни инструменти на НБРМ произлегува од влијанието на автономните фактори врз ликвидноста на банките. Со оглед на тоа дека промените на овие фактори од средината на 1999 година, на нето основа делуваат во насока на зголемување на ликвидноста во банкарскиот систем, НБРМ преку емисија на благајнички записи делува во насока на стерилизирање на вишокот на ликвидност во банкарскиот систем.

Емисијата на благајнички записи се врши преку аукции кои се одржуваат два пати неделно, на редовна основа (во среда и петок). Благајничките записи се продаваат по дисконтиран износ, а на денот на доспевање, НБРМ ја исплаќа номиналната вредност на благајничките записи. Аукциите на благајнички записи можат да се спроведуваат од типот на тендер со износи и тендер со каматни стапки. Во моментот, НБРМ применува аукции од типот на тендер со износи, при што нуди за продажба неограничен износ на благајнички записи со рок на доспевање од 7 и 28 дена со фиксно утврдени каматни стапки на ниво од 6,0% и 9,0%, респективно.

Сигнализирањето на сопствените интенции, НБРМ го остварува преку промена на официјалните каматни стапки. Клучна улога на официјална каматна стапка на НБРМ има каматната стапка на благајничките записи.

Кредитните операции, беа основен инструмент на монетарната политика на НБРМ во периодот од монетарното осамостојување до втората половина на 1999 година. Меѓутоа, зголемениот девизен прилив во земјата по завршувањето на кризата во Косово доведе до зголемување на ликвидноста во банкарскиот систем, намалување на задолженоста на банките по основ на користење на кредити од НБРМ и постепено зголемување на интересот за купување на благајнички записи на НБРМ.

Кредитните операции се спроведуваат по пат на одржување на аукции со примена на тендер со износи или тендер со каматни стапки. Како колатерал при одобрување на кредити преку аукциите, НБРМ ги прифаќа благајничките записи на НБРМ и државните записи на РМ. Заложените хартии од вредност се во висина од 105% од износот на кредитот.

Во моментот, поради структурниот вишок на ликвидност во банкарскиот систем, НБРМ не го применува овој инструмент на монетарната политика.

Девизните своп операции се ретко применуван инструмент од страна на НБРМ чија основна цел е ублажување на неочекуваните ликвидносни удари предизвикани од влијанието на автономните фактори преку емитирање или повлекување на денарска ликвидност во банкарскиот систем.

Девизните своп трансакции можат да се спроведуваат аукциски или на билатерална основа. Нивната рочност и фреквентност не се стандардизирани. Овој монетарен инструмент поголема примена имаше во текот на 2001 година кога постоеше привремено поголема побарувачка за девизи на девизниот пазар.

Ломбардниот кредит претставува краткорочен колатерализиран кредит, кој е на располагање по дискреција на банките кои се соочуваат со недостиг на ликвидност на крајот на работниот ден. Како колатерал за одобрување на ломбарден кредит служат благајничките записи на НБРМ и државните записи на РМ. Заложените хартии од вредност се во висина од 105% од износот на кредитот. Каматната стапка на ломбардниот кредит во моментот изнесува 11% и има улога на горна граница за флукуациите на пазарните каматни стапки.

Генерално, инструменталната рамка на НБРМ овозможува непречено спроведување на нејзината стабилизациона монетарна политика, што се огледа во остварувањето на ниски стапки на инфлација во изминатата деценија, блиски до нивото на стапките на инфлација во рамки на ЕУ.

Со цел понатамошно прилагодување на инструменталниот сет на НБРМ кон поставеноста на монетарните инструменти на ЕМУ, НБРМ ја разгледува можноста за воведување на раположливи депозити (deposit facility) со цел формирање на коридор на движењето на пазарните каматни стапки.

Истовремено, со развојот и заживувањето на пазарот на државни хартии од вредност, во наредниот период се планира натамошно усовршување на операциите на отворен пазар преку воведување на репо операции со државни хартии од вредност.

Воведувањето на репо трансакции во Република Македонија ќе го прошири сетот на инструменти за управување со ликвидноста и ризиците, како на страната на монетарната власт, така и на страната на останатите пазарни учесници, ќе ја зголеми побарувачката за хартии од вредност и следствено ќе го засили развојот на финансиските пазари.

6. Кои фактори го спречуваат водењето на монетарната политика (на пр. еластичност на заемите и домашното трошење поради каматната стапка, конкуренција во банкарскиот сектор, промена во структурата на финансијскиот пазар)?

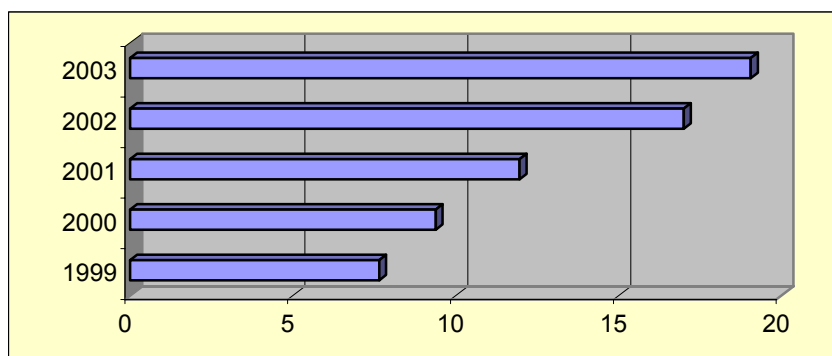
Монетарната политика базира на примена на стратегијата на таргетирање на девизниот курс, што кореспондира со значењето на девизниот курс како најдиректен и најбрз канал на монетарната трансмисија во Република Македонија. Оттука, поставеноста на монетарната политика, во основа е насочена кон одржување на стабилноста на девизниот курс, преку што во голема мерка се придонесува за одржување на ценовната стабилност.

Во основа, монетарната политика на НБРМ се имплементира преку комбинирана примена на директни интервенции на девизниот пазар и промена на каматната стапка на благајничките записи (краткорочни хартии од вредност на НБРМ во домашна валута). Целта на вториот инструмент е да делува во насока на промена на атрактивноста на домашната валута (односно врз валутната структура на портфолиото на банките) и со тоа да влијае врз понудата и побарувачката за странска валута на девизниот пазар. Воедно, промената на каматната стапка на благајничките записи (на пример нејзиното зголемување) значи зголемување на приносот на оваа безризична инвестициона алтернатива, со што би се делувало во насока на промена на структурата на портфолиото на банките (на пример намалена понуда на кредити и сл.). Притоа, еден од каналите за реализација на овие ефекти е и промената на каматната политика на банките (како реакција на промените во монетарната политика), со што би се делувало врз побарувачката за кредити. На таков начин се влијае и во насока на редуцирање на потенцијалната побарувачка за странска валута. Сепак, монетарната трансмисија преку каналот на каматни стапки е релативно ограничена.

Во основа, постојат неколку фактори, кои го лимитираат процесот на монетарна трансмисија преку каналот на каматни стапки:

- Недоволна развиеност на финансиските пазари и недоволна диверзифицираност на портфолиото на финансиски инструменти;
- Ригидна каматна политика на банките (како резултат на делувањето на фактори од структурен и фундаментален карактер);
- Структурниот вишок на ликвидност во банкарскиот систем, со што централната банка не се јавува во улога на креатор на ликвидност на банкарскиот систем и нејзиното активно делување врз каматните стапки на банките е ограничено;
- Релативно мала еластичност на побарувачката за кредити на населението на промените на каматните стапки;
- Висок степен на сива економија;
- Фактори од неекономски карактер;
- Висок степен на евроизација (доларизација);
- Недоволната развиеност на финансиските пазари и сиромашното портфолио на финансиски инструменти претставува еден од главните фактори кои го отежнуваат спроведувањето на монетарната политика. Имено, плитките и недоволно развиени финансиски пазари немаат доволно капацитет за адекватна апсорбција и трансмисија на монетарните сигнали. Воедно, во услови на постоење на недоволно диверзифицирано портфолио на хартии од вредност и нефункционирање на секундарниот пазар, централната банка не е во можност да спроведува операции на отворен пазар во вистинска смисла, што во голема мерка ја намалува ефикасноста на монетарната политика.
- Ригидната каматна политика на банките (при што од почетокот на 2003 година нереспонзивноста на каматните стапки на банките постепено го губи интензитетот) претставуваше еден од клучните ограничувачки фактори на монетарната трансмисија. Имено, номиналните активни каматни стапки на банките подолг временски период се одржуваа на релативно високо ниво, при што нивната динамика не кореспондираше со промените во поставеноста на монетарната политика. Ригидната каматна политика на банките претставуваше резултат на делувањето на неколку фактори:
 1. Ниско ниво на штедење во банкарскиот систем до 2002 година, што може да се согледа преку ниското учество на вкупните депозити во БДП. Сепак, ова учество бележи перманентен пораст, рефлектирајќи го стабилизирањето на вкупното опкружување, релативно високата сигурност која произлегува од поставеноста на осигурувањето на депозитите, како и зајакнатиот кредибилитет на банкарскиот систем (особено по потврдувањето на неговата отпорност на неколку шокови од неекономски карактер).

Учество на вкупните депозити во БДП
(во %)

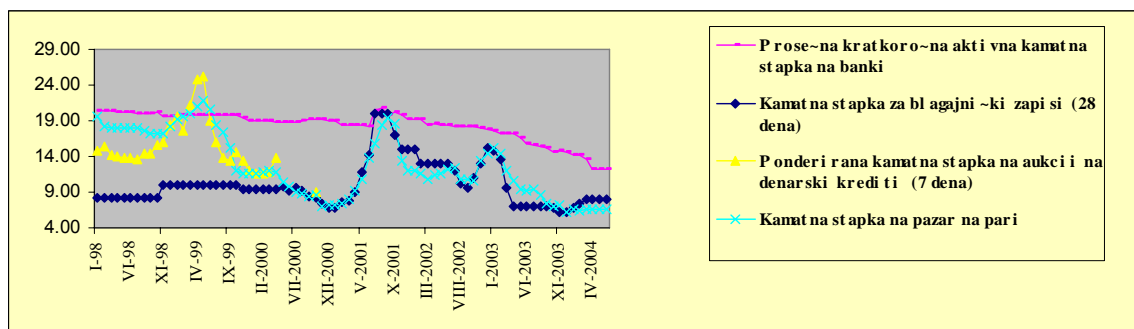
2. Одржување на релативно висок процент на т.н. “лоши пласмани” во вкупното кредитно портфолио на банките;
3. Низок степен на квалитетна конкуренција во банкарскиот систем, што делумно може да се согледа преку одржувањето на широки каматни маргини до 2003 година (види подетално II_VI_B_3). Сепак, влезот на странски капитал во македонскиот банкарски систем и поактивната деловна политика на поголем број на банки резултираше со постепено зголемување на степенот на конкуренција, со што респонзивноста на банките на промените во монетарната политика постепено се зголемува;

4. Неефикасни и долги процедури за реализација на колатералот кои резултираат со потреба од вградување на дополнителна премија во каматните стапки.

Постепеното исцрпување на делувањето на овие фактори, резултираше со тренд на намалување на каматните стапки на банките од средината на 2003 година и поголема респонзивност на сигналите на централната банка, што може да се проследи и од следниот графикон.

Каматни стапки

(во %)

- Една од причините за слабата респонзивност на каматните стапки на банките на монетарните сигнали претставува и структурниот вишок на ликвидност во банкарскиот систем. Вишокот на ликвидност, делумно е детерминиран од високите девизни приливи и нивниот откуп од страна на НБРМ кон крајот на 1999 година, односно по завршувањето на Косовската криза. Тоа се потврдува и со понискиот интерес на банките за користење на кредити од НБРМ (преку аукциите на кредити) во овој период, при што последната аукција на кредити е одржана во април 2000 година. Во вакви услови, благајничките записи на НБРМ добија улога на главен монетарен инструмент, преку кој се апсорбираат ликвидносните вишоци. Со тоа, централната банка не претставува извор на финансирање на потребите на банките, а непостоењето на кусок на ликвидност во системот не создава простор за активно “диктирање” на каматните стапки од страна на централната банка. Главниот канал преку кој централната банка делува врз каматната политика на банките се аукциите на благајнички записи, со што преку понудата на повисок принос на овие безризични краткорочни хартии од вредност се стерилизира дел од вишокот на ликвидност или се зголемува понудата на девизи на девизниот пазар. Притоа, имајќи ја предвид сиромашната понуда на финансиски инструменти во кои вишокот на ликвидност би можел да се инвестира, овие ликвидни средства претставуваат потенцијална побарувачка за девизи на девизниот пазар, што значи и поголем товар за монетарната политика (во услови на примена на стратегија на *de facto* фиксен девизен курс).
- Слабата еластичност на кредитите на населението на промените на каматните стапки претставува дополнителен фактор кој го отежнува спроведувањето на монетарната политика. Имено, почнувајќи од 2003 година, банките започнаа со интензивно кредитирање на населението, со што по подолго време банкарските кредити повторно ја добија улогата на дополнителен извор на куповна сила на овој сектор. Така, на крајот на јуни 2004 година, споредено со крајот на 2002 година вкупните пласмани на банките кај населението се повисоки за 2 пати. Притоа, имајќи го предвид кусиот временски период во кој банкарските кредити се користат како извор за финансирање на личната потрошувачка, во овој период побарувачката за овие кредити е релативно нееластична на промените во каматните стапки.
- Негативниот ефект на сивата економија врз спроведувањето на монетарната политика се рефлектира преку високиот износ на готови пари надвор од банките (денарски и девизни), чие канализирање во банкарскиот систем би значело и повисока финансиска интермедијација и поефикасно спроведување на монетарната политика;
- Факторите од неекономска природа, што пред сè се однесува на безбедносните кризи во соседството (Косовската криза од 1999 година) и во земјата (2001 година), резултираа со

амбиент на неизвесност и воздржаност на економските субјекти. Во вакви услови, банките го компензираа ризикот предизвикан од овие фактори преку вградување на повисока премија за ризик во нивните каматни стапки. Со тоа, тие мошне бавно реагираа на постепеното намалување на каматните стапки на централната банка. Во услови на постепено стабилизирање на вкупните текови и со тоа исцрпување на значењето на овие фактори, од почетокот на 2003 година е регистрирана поголема респонзивност на каматната политика на банките на промените на каматните стапки на централната банка.

- Еден од факторите кои придонесуваат за помала ефикасност при водењето на монетарната политика е релативно високиот степен на евроизираниост на македонскиот банкарски систем. Имено, високите стапки на инфлација на почетокот на монетарното осамостојување значително ја нарушија довербата во домашната валута, што резултираше со изразени преференции за штедење во странска валута. Така, од 1999 година до септември 2001 година (пред почетокот на евро конверзијата и интензивното депонирање во банкарскиот систем на девизите кои дотогаш беа надвор од банкарските канали) просечното учество на девизните депозити во вкупниот депозитен потенцијал на банките изнесуваше 49,8%, додека од октомври 2001 година до јуни 2004 година тоа изнесува 65,7%. Воедно, во функција на заштита од ризикот од девизен курс, покрај тоа што еден дел од кредитите одобрени на приватниот сектор се деноминирани во странска валута, еден дел од денарските кредити имаат девизна клаузула. Така, доколку на вкупниот износ на девизни кредити се додаде и износот на денарски кредити со девизна клаузула, учеството на овие кредити во вкупните пласмани на банките, во просек од јануари 2003 година до јуни 2004 година изнесува околу 33,6%).

И покрај сите овие ограничувачки фактори, НБРМ исклучително успешно ја одржува ценовната стабилност, како основна монетарна цел.

7. Опишете ги главните карактеристики и цели на вашиот режим и политика на девизен курс: сидро, избор на централните стапки, распон на маргините на флукуација, итн.

Според законската регулатива девизниот курс на денарот на пазарот се формира слободно согласно член 33 од Законот за девизно работење (“Службен весник на РМ“ бр.34/01, 49/01, 103/01, 54/02 и 53/03), додека во пракса НБРМ води политика на *de facto* фиксен (pegged) девизен курс. Имено, почнувајќи од октомври 1995 година до денес, НБРМ применува монетарна стратегија на таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот (до евро конверзијата во 2002 година во однос на германската марка, а потоа во однос на еврото).

Определбата на Република Македонија за користењето на девизниот курс како номинално сидро пред сè произлегува од карактерот на македонската економија. Имено, македонската економија е мала и отворена, при што просечното учество на надворешно-трговската размена во БДП во периодот од 1999 година до 2003 година изнесува 80,8%, додека учеството во светската трговија изнесува 0,025%. Воедно, за Македонија е карактеристична и висока производна концентрација на извозот, како и релативно висок степен на евроизација на економијата (кој тековно се следи преку супституцијата на средства). Врзувањето за една валута, а не за корпа на валути се должи на доминантната позиција на еврото во економијата. Така, околу 69% од вкупната надворешно-трговска размена е деноминирана во евра (во услови кога доминантен трговски партнер е ЕУ- во првите шест месеци од 2004 година размената со ЕУ учествува со 53,6% во вкупната надворешно-трговска размена на РМ), прометот во евра на девизниот пазар и на менувачкиот пазар во 2003 година и 2004 година, во просек учествува во вкупниот промет со 70% и 56,5%, соодветно, а воедно еврото е доминантна валута и во билансите на банките (на крајот на март 2004 година учеството на еврото на страната на активата и на страната на пасивата на банките изнесува 82,2% и 80,7%, соодветно).

8. Како се спроведува политиката на девизен курс? Кои инструменти се користат (интервенции, монетарна политика, фискална политика, контрола на капитал)? Ако се користи, која интервентна политика се користи (користење на валути, финасирање, стерилизација)?

Одржувањето на стабилноста на девизниот курс, а со тоа и на стабилноста на цените базира на комбинирана употреба на директни интервенции на Народна Банка на Република Македонија на девизниот пазар, индиректни инструменти на монетарната политика, монетарно-фискална координација и делумна либерализација на капиталните текови.

Политиката на стабилен девизен курс во услови на негова примена како номинално сидро бара чести директни интервенции на Народна Банка на Република Македонија на девизниот пазар. Интервенциите се во зависност од сезонските движења и се во функција на задоволување на побарувачката и акумулирање на вишокот на девизи. Курсевите кои Народна банка на Република Македонија ги котира и интервенциите кои се реализираат се во висина на курсевите кои во тој момент преовладуваат на пазарот. Вообичаено е котациите на Народна Банка на Република Македонија и интервенциите кои се реализираат да се во евра.

Главен монетарен инструмент, кој е поставен во функција на ефикасно управување со ликвидноста од страна на Народна Банка на Република Македонија се аукциите на благајнички записи. Оттука, вишоците на ликвидност кои се креираат преку девизните трансакции (и останатите автономни фактори) се стерилизираат преку благајничките записи. Во основа, благајничките записи треба да обезбедат оптимално ниво на ликвидност, кое нема да претставува потенцијален дестабилизатор на девизниот пазар и на стабилноста на девизниот курс.

Прудентна политика во одржувањето на стабилен девизен курс претставува и димензионирањето на буџетот на релативно ниско ниво во согласност со билансот на плаќања и потребата од градење на оптимално ниво на девизни резерви. Координираноста на монетарната и фискалната политика овозможува емитурањето на денари од страна на државата преку нејзината трезорска сметка да е во согласност со движењата на девизниот пазар и ликвидноста на банкарскиот систем. Издавањето и воведувањето на Трезорски записи од страна на Министерството за Финансии исто така придонесе за подобрување на управувањето со ликвидноста, а со тоа и во спроведувањето на политиката на стабилен девизен курс.

Процесот на либерализација на капиталните трансакции во Република Македонија е постепен и се одвива во фази, што е конзистентно со применуваната политика на девизен курс (види подетално 04_I_4).

9. Дали се предвидени било какви реформи во девизната политика? Ако се, зошто? Каква улога во тоа има перспективата за пристап во ЕУ?

Анализата на карактеристиките на македонската економија (види подетално 11_I_D_7) укажува на големото значење на девизниот курс, пред сè од аспект на неговиот ефект врз динамиката на инфлацијата. Со тоа, девизниот курс за носителите на монетарната политика претставува варијабла со големо значење.

Од друга страна, процесот на либерализација на капиталните текови и на девизниот режим во целина го наметнува прашањето за евентуална промена на постојниот режим на девизен курс. Притоа, имајќи го предвид постепеното либерализирање на движењето на краткорочниот капитал, потребата за промена на постојната стратегија на таргетирање на девизниот курс не се наметнува како неопходност во многу блиска иднина.

Од аспект на алтернативите на постојниот режим на девизен курс, карактеристиките на македонската економија дозволуваат можност за постепено воведување на ограничена флексибилност на девизниот курс, што споредено со постојниот режим би значело и поголема флексибилност при спроведувањето на монетарната политика и распределба на апсорбцијата

на евентуалните притисоци преку девизниот курс (во рамките на ограничената флексибилност) и преку домашните каматни стапки. Притоа, транзицијата кон поголема флексибилност на девизниот курс не би била извршена без претходно исполнување на претпоставките за успешна промена на режимот (стабилен девизен пазар, фискална консолидација, адекватна прудентна регулатива на банките за соодветно управување со ризикот од девизен курс и сл.). Влегувањето на Република Македонија во ЕУ и со тоа стекнувањето на статус на земја членка со дерогација, во основа не би резултирало со промени во насоките на политиката на девизниот курс. Имено, поставениот критериум за стабилен девизен курс (дел од Мастрихтшките критериуми за номинална конвергенција) и задолжително двегодишно членство во ERM 2 (со дозволени маргини од $\pm 15\%$) во потполност кореспондира со тековната стратегија на девизен курс, како и со идните насоки за нејзината поставеност.

Во овие рамки, битно е да се напомене дека веќе подолг временски период Република Македонија, во основа ги исполнува поставените критериуми за номинална конвергенција (Мастрихтшките критериуми), како предуслов за влез во ЕМУ (со исклучок на критериумот за долгорочните каматни стапки, имајќи ја предвид почетната фаза на развој на финансиските пазари и на долгорочни финансиски инструменти, со што не постои споредлива долгорочна каматна стапка).

10. Дали постојат обиди за мерење на рамнотежен (реален) курс? Како се движи во последно време рамнотежниот реален курс?

Во НБРМ се изработува и се следи реалниот ефективен девизен курс (види подетално II_1_1). Досега не е направен обид за процена на рамнотежниот реален девизен курс. Сепак, еден од планираните проекти (се очекува да започне 2005 година) е и процената на рамнотежниот реален ефективен девизен курс. Притоа, имајќи ги предвид карактеристиките на временските серии на податоци во земјите во транзиција (кратки временски серии со повеќе структурни прекини), оцената би базирала на неструктурен пристап.

11. Каква е врската помеѓу политиката на девизен курс и монетарната политика?

Во услови кога девизниот курс се користи како номинално сидро, поврзаноста помеѓу монетарната политика и политиката на девизен курс е исклучително висока. Всушност, примената на стратегијата на таргетирање на девизниот курс значи истовремено водење на монетарна политика и политика на девизен курс. Причините за користење на девизниот курс како номинално сидро произлегуваат од карактеристиките на македонската економија. Притоа како поважни фактори кои придонесуваат за големото значење на девизниот курс при конципирањето и спроведувањето на монетарната политика можат да се наведат следниве:

- Големината и отвореноста на македонската економија. Така, македонската економија е мала и отворена, при што просечното учество на надворешно-трговската размена во БДП во периодот од 1999 година до 2003 година изнесува 80,8%, додека учеството во светската трговија изнесува 0,025%.
- Валутната концентрација на вкупната надворешно-трговска размена, односно доминантна позиција на валутата евро во вкупната размена. Така, учеството на еврото во валутната структура на трговската размена со странство во 2003 година изнесуваше 69,4%. Со тоа, поголемите флукуации на девизниот курс денар-евро може да имплицираат поголеми дисторзии во вкупната надворешно-трговска размена.
- Високата извозна концентрација. Притоа, ниската диверзифицираност на извозот значи и опасност од нарушување на вкупната извозна активност во услови на поголеми флукуации на девизниот курс.
- Високата поврзаност помеѓу промените во девизниот курс и движењето на инфлацијата, при што истражувањата покажуваат дека околу 20% од варијациите во цените се генерирани од промените во девизниот курс.

- Високиот степен на евроизација на македонската економија. Така, во првата половина од 2004 година просечното учество на девизните депозити во вкупната парична маса M4 изнесува 44,8%.

Користењето на девизниот курс, како номинално сидро на монетарната политика генерира перманентни успешни резултати во доменот на одржување на ценовната стабилност, како најповолен амбиент за долгорочен економски развој. Оттука, политиката на девизен курс и монетарната политика претставуваат два комплементарни сегменти, при што поставеноста на првата политика е во функција на успешна реализација на целите на втората политика.

12. На кој начин либерализацијата во движењето на капиталот ќе влијае врз монетарната и политиката на девизен курс? Колку е вашата економија осетлива на значајната апрецијација или депрецијација на валутата?

Либерализацијата на движењето на капиталот, во основа би требало да се одрази врз соодносот помеѓу побарувачката и понудата на девизниот пазар, што во услови на употреба на девизниот курс како номинално сидро може да предизвика нарушување на неговата стабилност. Во услови на *de facto* фиксен девизен курс, позначајните приливи или одливи на капитал би имале директен ефект врз спроведувањето на монетарната политика преку промената на каматните стапки на НБРМ и преку политиката на интервенции на девизниот пазар.

Доколку се прифати поголема флексибилност на девизниот курс, по иницијалната депресијација или апрецијација на девизниот курс (во рамките на лимитираната флексибилност), на среден рок може да се очекува повторно стабилизирање на движењата (преку механизмот на пазарот на пари и надворешната размена). Со тоа, доколку приливите и одливите не предизвикуваат отстапување на девизниот курс од поставените маргини не би се очекувале позначителени ефекти врз монетарната политика и политиката на девизен курс.

Ефектите од капиталните приливи и одливи се дадени нормативно, од причина што македонската економија сè уште нема поголеми проблеми во овој домен. Воедно, имајќи предвид дека не е извршена целосна либерализација на краткорочниот капитал, а воедно постојат и определени имплицитни ограничувања на веќе либерализираните краткорочни трансакции (види подетално 04_I_4), во наредниот период не се очекуваат поголеми промени во монетарната политика и политиката на девизен курс.

Од аспект на чувствителноста на економијата на промените на девизниот курс, одделни сектори имаат различна изложеност. Така, банкарскиот сектор има долга отворена девизна позиција, со што тој е повеќе чувствителен на апрецијација на девизниот курс. Сепак, извршениот стрес-тест на банкарскиот систем (стрес-тестот се изработува во НБРМ на квартална основа, во функција на поефикасен мониторинг на сигурноста и стабилноста на банкарскиот систем) покажува исклучително голема отпорност на банкарскиот систем на поголеми промени на девизниот курс. Резултатите од стрес-тест анализата покажуваат дека македонскиот банкарски систем е релативно стабилен и отпорен на девизниот ризик, како и на комбинацијата на поединечните ризици (кредитен ризик, девизен ризик, ризик на каматните стапки). Така, и при вака комбинирани шокови во банкарскиот систем не се забележуваат поголеми проблеми со одржувањето на стапката на адекватност на капиталот. Ова го потврдуваат и искуствата од минатото (Косовската криза во 1999 година, безбедносната криза во Република Македонија во 2001 година), кога и покрај значајните негативни шокови, беше избегната системска банкарска криза.

Од друга страна, банките се соочуваат со индиректен кредитен ризик кој произлегува од валутната структура на билансите на корпоративниот сектор (поголема чувствителност на депресијација, што уште повеќе може да се интензивира во услови на либерализација на користење на странски заеми и кредити од страна на претпријатијата-понатамошно зголемување на нивните девизни обврски). Сепак, имајќи го предвид вклучувањето на

кредитниот ризик во рамките на стрес-тестот, може да се каже дека банкарскиот систем е релативно отпорен и на овој вид на ризик.

Од аспект на секторот население, овој сектор е главен носител на девизното штедење, додека неговото учество во вкупните девизни кредити е незначително. Така, на 30.06.2004 година, девизните депозити на населението во вкупните девизни депозити учествуваат со 77,5%, додека учеството на девизните кредити на населението во вкупните девизни кредити е незначително. Со тоа, секторот население е повеќе чувствителен на ап्रेसијација на девизниот курс.

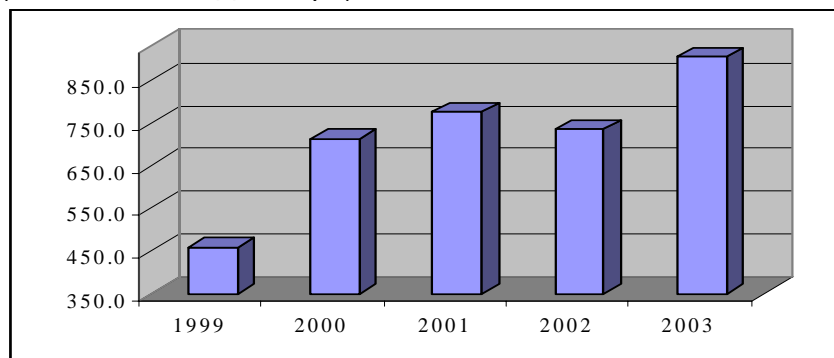
Во екстерниот сектор, ефектите од промената на девизниот курс повеќе би можеле да се почувствуваат на страната на увозот, наспроти извозот кој се карактеризира со висока увозна зависност и производна концентрација, со што финалниот ефект е неизвесен. Така, евентуалната депресијација на домашната валута, иницијално ќе имплицира негативни ефекти врз извозот заради поскапите увезени сировини. Воедно, во извозот доминираат производи (железо и челик, текстил и тутун) за кои македонската економија нема компаративна предност на светскиот пазар и чие производство е поригидно, со што е потешко реструктурирањето на капацитетите како одговор на позитивни шокови на конкурентност (каков што би била депресијацијата на денарот). Потврда за оваа констатација е единствената девалвација на денарот во јули 1997 година. Имено, анализирајќи ги ефектите од девалвацијата врз конкурентноста на македонската економија, не се забележува јасен ефект во насока на подобрување на извозот, ниту пак намалување на увозот на стоки непосредно во периодот по девалвацијата. Подобрување на тековната сметка (речиси врамнотежено салдо) на платниот биланс беше забележано во 1999 година, при што не е регистрирано позначително подобрување кај салдото на трговскиот биланс.

13. Каква е ситуацијата со девизните резерви? Постојат ли таргети во однос на нивниот износ? Како се управува со девизните резерви?

Во услови на сè уште лимитиран пристап на меѓународниот пазар на капитал, при истовремена примена на *de facto* фиксен (pegged) девизен курс, адекватноста на бруто девизните резерви се проценува на ниво од околу четиримесечна покриеност на увозот на стоки и услуги. Анализата на бруто девизните резерви од аспект на овој критериум укажува на задоволителна меѓународна ликвидност.

Бруто девизни резерви

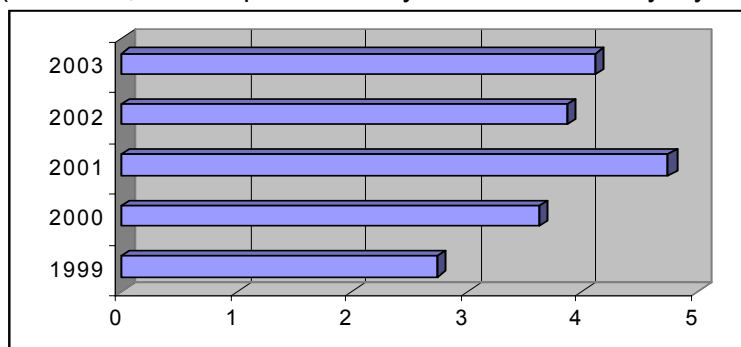
(во милиони САД долари)

Извор:НБРМ

Бруто девизни резерви

(во месеци на покриеност на увозот на стоки и услуги)

Извор:НБРМ

Со девизните резерви на Република Македонија управува Народна банка на Република Македонија (член 25 и 26 од Законот за Народна банка на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004). Народна банка на Република Македонија при управувањето и ракувањето се раководи од принципите на ликвидност, сигурност и рентабилност (член 28 од Законот за Народна банка на Република Македонија). Советот на Народна банка на Република Македонија ја утврдува Политиката за управување и ракување со девизните резерви (член 64 од Законот за Народна банка на Република Македонија). Со Политиката се дефинирани квантитативни и квалитативни ограничувања кои овозможуваат да се почитуваат наведените принципи при управување и ракување со девизните резерви. Почитувањето на наведените принципи се врши со управување на определени ризици и тоа:

- Со кредитниот ризик се управува преку пласирање на девизните резерви во инструменти на странски централни банки, меѓународни институции и комерцијални банки кои поседуваат една од двете највисоки оценки за краткорочен кредитен рејтинг од најмалку две меѓународно признати рејтинг агенции. Девизните резерви се чуваат во вид на депозити, потоа се инвестираат во монетарно злато, ефектива и чекови во конвертибилна странска валута, девизи и девизни депозити, специјални права на влечење, меници, потврди за депозит, обврзници и други должнички хартии од вредност во конвертибилна странска валута, термински и репо договори. Вложување во акции и други сопственички хартии од вредност, долговни инструменти на приватни корпорации и деривативни инструменти не е дозволено.
- Со ликвидносниот ризик се управува со определување на основна рочна структура. Учеството на средства кои се веднаш на располагање и средствата кои доспеваат до 30 дена е најголемо. Определувањето на рочна структура произлегува од политиката на девизниот курс и потребата од интервенции на Народна банка на Република Македонија на девизниот пазар.
- Со валутниот ризик се управува на тој начин што се користи основна валутна структура детерминирана од валутната структура на обврските. Во оваа структура доминира еврото, потоа САД доларот, а учеството на другите конвертибилни валути е занемарливо. Дел од девизните резерви се во вид на монетарно злато.
- Каматниот ризик кај портфолиото на хартии од вредност се контролира преку утврдување на негова основна дурација.

14. Какви движења се регистрирани во бруто надворешниот долг? Ве молиме наведете ги главни извори на раст и неговите структурни елементи (на пр. рок на доспевање, кредитори, состав на валута, итн.)? Што ќе значи претходната акумулација на долгот во однос на среднорочниот и долгорочниот раст на амортизација? Како се управува со сервисирањето на надворешен долг?

Состојбата на надворешниот долг на Република Македонија на 30.06.2004 година изнесува 1.801,20 милиони УСД или 34,8% од проектираниот БДП за 2004 година. Надворешниот долг на Општата Влада изнесува 1.247,84 милиони УСД или 24,1% од проектираниот БДП за 2004 година.

По осамостојувањето, Република Македонија не беше во можност редовно да ги измирува доспеаните обврски кон странските кредитори заради повеќе политички и економски фактори: нерешените прашања околу распределбата на средствата и обврските по распаѓањето на поранешна СФРЈ, ниското ниво на девизни резерви, губењето на пазарите во поранешна Југославија и падот на извозните приливи, санкциите кон СРЈ, падот на домашното производство, трговското ембарго од Грција, политичките проблеми со непризнавањето на државата и наследувањето на правата на членство во меѓународните финансиски институции.

Во 1994 година, паралелно со процесот на регулирање на односите помеѓу земјите наследнички, отпочна процесот на утврдување и регулирање на обврските кон странските кредитори. Истовремено, Република Македонија склучи прв аранжман со ММФ и отпочна редовно да ги сервисира обврските кон меѓународните финансиски институции (ММФ и IBRD).

Во 1995 година Република Македонија превзеде вкупен долг од 396,88 милиони САД долари кон земјите членки на Парискиот клуб на кредитори. Поголем дел од овој долг во износ од 313,06 милиони УСД отпаѓа на долгот на должници од територија на Република Македонија, додека 83,82 милиони УСД се однесуваат на долгот превземен од поранешна СФРЈ, што претставува 5,4% од вкупниот долг на поранешна СФРЈ. Овој процент е утврден врз основа на поделбата на квотата на поранешна СФРЈ во ММФ на државите наследнички. Од вкупно превземениот долг, 324,50 милиони УСД се репрограмирани, при што износ од 222,19 милиони УСД е репрограмиран со рок на отплата од 15,5 години, а износ од 102,31 милиони УСД со рок на отплата од 6,5 години. Остатокот од долгот од 72,38 милиони УСД не беше опфатен со репрограмот т.е. договорено е истиот да се отплаќа по постоечките услови.

Во март 1997 година, согласно договореното превземање на 5,4% од вкупниот долг на поранешна СФРЈ, Република Македонија превзеде 228,73 милиони УСД кон Лондонскиот клуб на кредитори. Тој износ се покри со издавање на обврзници од типот Ц чија отплата е во 30 полугодишни рати.

Со регулирањето на обврските кон Парискиот и Лондонскиот клуб на кредитори се заокружи процесот на утврдување и регулирање на обврските по надворешниот долг на Република Македонија превземен од поранешна СФРЈ.

Паралелно, со процесот на утврдување и регулирање на односите со меѓународните финансиски институции, Парискиот и Лондонскиот клуб на кредитори, Република Македонија користеше и нови заеми и кредити од официјални кредитори, пред се наменети за платно-билансна подршка, стимулирање на развојот на приватниот сектор, структурни реформи во одделни дејности од областа на социјалната и здравствената заштита како и за подобрување на инфраструктурата, т.е. патната мрежа и енергетските системи.

Во 1999 година, поради негативните економски последици од Косовската криза, Парискиот клуб на кредитори одобри реорганизирање на обврските на Република Македонија кои доспеваа во периодот 01.04.1999-31.03.2000 година. Во овој период, со цел да се ублажат последиците од кризата повторно беа користени кредити за платно-билансна подршка.

Табела 1: Надворешен долг по должници 1999-30.06.2004

	(Во милиони УСД)					
	1999	2000	2001	2002	2003	30.06.2004
Вкупен надворешен долг	1.502	1.548	1.494	1.635	1.813	1.801
Јавен сектор	1.296	1.343	1.229	1.321	1.487	1.461
Општа Влада	1.029	1.074	1.050	1.135	1.257	1.248
Централна Влада	976	1.024	1.008	1.095	1.215	1.208
Јавни фондови	53	49	42	40	41	40
НБРМ	102	96	71	67	68	55
Јавни претпријатија	164	173	108	119	162	158
Приватен сектор	207	205	265	314	325	340
Приватни банки	101	83	87	110	86	64
Небанкарски приватен сектор	105	122	178	204	240	276
Вкупен долг како % од БДП¹	40,9	43,1	43,5	43,4	38,8	34,8*
Долг на Влада како % од БДП¹	28,0	29,9	30,6	30,1	26,9	24,1*
Сервисирање на обврски како % од Извоз на стоки и услуги²	10,9	11,6	14,8	17,3	14,2	13,8

Извор: НБРМ

Обработка: НБРМ

¹ Пресметано според тековниот БДП.² Показателот е пресметан врз основа на износот на сервисирани обврски (опфаќа отплати на главнина и камата по долгорочен долг и отплати на камата по краткорочен долг) и износот на извозот на стоки и услуги за соодветниот период.

* Врз основа на проценката на БДП за 2004 година

И покрај преземањето на дел од вкупниот долг на поранешна СФРЈ и новите задолжувања, Република Македонија успеа да го задржи надворешниот долг на ниво кое е прифатливо и одржливо. Тоа го потврдуваат и показателите за степенот на задолженост на Република Македонија изработен по методологија на IBRD на крајот од 2003 година:

- вкупниот надворешен долг во однос на просечниот остварен БДП од последните три години изнесува 45,8%, по кој критериум Република Македонија спаѓа во групата на умерено задолжени земји;
- вкупниот надворешен долг спрема просекот на извозот на стоки и услуги од последните три години изнесува 122,18%, по кој критериум Република Македонија спаѓа во групата на помалку задолжени земји;
- вкупното сервисирање на долгот спрема просекот на извозот на стоки и услуги од последните три години изнесува 16,12%, по кој критериум Република Македонија спаѓа во групата на помалку задолжени земји; и
- вкупните отплати на камата спрема просекот на извозот на стоки и услуги од последните три години изнесува 3,55%, по кој критериум Република Македонија спаѓа во групата на помалку задолжени земји.

Според три од горенаведените показатели Република Македонија е помалку задолжена земја, а единствено според показателот вкупен долг спрема БДП Република Македонија е умерено задолжена земја.

Табела 2: Надворешен долг по должници 1999-30.06.2004

	(Во % од вкупен долг)					
	1999	2000	2001	2002	2003	30.06.2004
Вкупен надворешен долг	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Јавен сектор	86,2	86,7	82,3	80,8	82,1	81,1
Општа Влада	68,5	69,4	70,3	69,4	69,3	69,3
Централна Влада	65,0	66,2	67,5	67,0	67,1	67,1
Јавни фондови	3,6	3,2	2,8	2,5	2,3	2,2
НБРМ	6,8	6,2	4,7	4,1	3,8	3,1
Јавни претпријатија	10,9	11,2	7,2	7,3	9,0	8,8
Приватен сектор	13,8	13,3	17,7	19,2	17,9	18,9
Приватни банки	6,7	5,4	5,8	6,7	4,7	3,6
Небанкарски приватен сектор	7,0	7,9	11,9	12,5	13,2	15,3

Извор: НБРМ

Обработка: НБРМ

Во изминативе години се забележува благ но константен пораст на задолжувањето на приватниот небанкарски сектор, што е резултат на неколку фактори: а) условите за кредитирање од странство од аспект на цената на капиталот кои се поповолни во однос на оние на домашните банки; б) новата законска регулатива од 2001 година која предвидува целосна либерализација во задолжувањето на резидентите од приватниот сектор, без ограничувања на намените, со што се напушти императивот за екстерно финансирање само на извозно ориентирани проекти, карактеристичен за предходниот период.

Табела 3: Надворешен долг по рочност и кредитори, 1999-30.06.2004						
	(Во милиони УСД)					
	1999	2000	2001	2002	2003	30.06.2004
Долгорочен долг	1.447	1.495	1.429	1.571	1.771	1.763
Мултилатерални кредитори	702	720	689	757	921	941
IMF	102	82	71	67	68	55
IBRD	116	123	124	145	181	193
IDA	222	250	255	296	358	363
IFC	57	57	33	18	17	15
EIB	68	69	75	102	116	120
EBRD	72	74	62	32	34	51
EUROFIMA	17	17	14	12	8	7
CEDB	5	7	6	14	17	17
EU	41	37	44	65	112	110
IFAD	2	3	4	5	7	9
EAR	0	1	1	1	2	1
Билатерални кредитори	320	332	284	277	273	248
Приватни кредитори	425	443	456	537	577	573
Лондонски клуб	245	253	262	254	243	238
Останати	180	191	194	283	334	335
Краткорочен долг	55	53	65	64	42	38
Вкупен надворешен долг	1.502	1.548	1.494	1.635	1.813	1.801
Долгорочен долг- структура по вид на кредитор - во проценти						
Мултилатерални кредитори	48,5	48,1	48,2	48,2	52,0	53,4
Билатерални кредитори	22,1	22,2	19,9	17,6	15,4	14,1
Комерцијални кредитори	29,4	29,7	31,9	34,2	32,6	32,5
Извор: НБРМ						
Обработка: НБРМ						

Рочната структура на надворешниот долг е поволна, имајќи го предвид фактот дека 97,9% од вкупниот долг е долгорочен. На кредити од меѓународни финансиски организации отпаѓа 53,4% од вкупниот надворешен долг, при што најголем дел се кредити од IDA и IBRD добиени под стандардни услови, што значи продолжени периоди на почек и рокови на отплата. Краткорочниот долг во целост преставува долг на приватниот сектор.

Во структурата на должничките инструменти како доминантни се јавуваат финансиските заеми и кредити, стоковите и комерцијалните кредити.

Во валутната структура на надворешниот долг доминантно е учеството на кредитите деноминирани во американски долари, евра и специјални права на влечење (SDR).

Табела 4: Валутна структура на надворешен долг 1999-30.06.2004						
	(Во % од вкупен долг)					
	1999	2000	2001	2002	2003	30.06.2004
Вкупен надворешен долг	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
USD	48,0	49,1	48,3	41,3	35,7	34,5
SDR	21,7	22,6	22,7	22,8	24,2	24,1
EUR	6,7	11,9	17,1	33,6	38,7	39,3
Останати валути	23,6	16,4	11,9	2,2	1,4	2,1
DEM	16,4	10,8	7,3	0,0	0,0	0,0
CHF	2,3	2,2	1,8	1,6	1,0	1,7
GBP	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1
JPY	0,5	0,5	0,4	0,4	0,2	0,2

Останато 4,1 2,7 2,1 0,2 0,1 0,1
 Извор: НБРМ
 Обработка: НБРМ

Република Македонија редовно ги сервисира обврските од јавниот долг кон мултилатералните, билатералните и приватните кредитори, што претставува реализација на стратешката определба на државата за редовно сервисирање на обврските по надворешниот долг. Во годишниот Буџет на Република Македонија, задолжително се утврдуваат буџетски алокации за сервисирање на надворешниот долг.

Табела 5: План на отплата на главнина по надворешен долг по должници									
	(Во милиони УСД)								
	Состојба на 30.06.2004	До крај на 2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Останати години
Вкупен надворешен долг	1.801	102	141	129	138	139	155	138	787
Јавен сектор	1.461	43	81	93	100	112	125	125	781
Општа Влада	1.248	32	65	64	66	83	106	108	724
Централна Влада	1.208	30	60	60	61	77	103	105	713
Јавни фондови	40	2	4	5	5	6	4	3	12
НБРМ	55	8	10	10	16	9	1	1	0
Јавни претпријатија	158	3	7	19	18	19	18	17	57
Приватен сектор	340	59	59	36	38	27	30	13	5
Приватни банки	64	11	16	9	5	8	5	0	0
Небанкарски приватен сектор	276	48	43	27	33	19	26	13	5
Извор: НБРМ									
Обработка: НБРМ									

Со цел ефикасно да се управува со долгот, особено со надворешниот долг, во 2001 година Министерството за финансии подготви Стратегија за управување со јавниот долг која беше усвоена од Владата на Република Македонија. Оваа стратегијата, од нејзиното донесување се користеше при планирање на задолжувањето, како и при изготвување на годишните Одлуки за макроекономската политика и Одлуките за девизна политика и проекција на платниот биланс. Основна определба во Стратегијата за управување со јавниот долг е надворешниот долг да не ја надмине границата од 40% од тековниот БДП. Во истата се предвидени и промени во структурата на јавниот долг т.е. намалување на учеството на надворешниот јавен долг за сметка на поголемо учество на домашниот долг. Така, Владата планира во наредниот период да се финансира по пат на издавање на обврзници, со рок на доспевање помеѓу 2 и 10 години, во почеток само на домашниот пазар, што најверојатно ќе се случи во втората половина на 2005 години. Во периодот по 2006 година доколку има потреба Владата ќе пристапи кон подготовки за издавање на долгорочни обврзници на меѓународниот пазар. За поефикасна операционализација на управувањето со јавниот долг во Министерството за финансии се формира посебно Одделение за управување со долгот (Debt Management Office).

Во тек е подготовка на нов Закон за јавен долг и истиот се очекува да биде донесен на почетокот на 2005 година. Со тоа ќе се заокружи законската регулатива во оваа сфера со што прецизно ќе се дефинираат клучните прашања за успешно управување со долгот на државата, вклучувајќи ги тука носителите на долгот, критериумите и лимитите за задолжување во земјата и во странство, издавањето на гаранции. Со новиот Закон за јавен долг се предвидува да продолжи праксата на подготовка и имплементација на среднорочни стратегии за управување со јавниот долг, кои ќе се одобруваат од Собранието и ќе се ажурираат на годишна основа.

II. УСОГЛАСЕНОСТ СО ОДРЕДБИТЕ ОД ДОГОВОРОТ

1. Како оценувате дека вашата земја ги почитува оние одредби од Договорот (види табела како Анекс) кои се однесуваат на земји кои се изземени од воведувањето на еврото?

Законско приближување, слободно движење на капиталот

Со потпишувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација на Република Македонија со Европската Унија во 2001 година, а согласно препораките на Европската Унија содржани во Белата книга, Република Македонија се обврза да изврши постепена либерализација на движењето на стоките, услугите, луѓето и капиталот. Определбата за либерализација се потврди со Законот за девизно работење (“Службен весник на РМ” бр. 34/2001, 49/2001, 103/2001, 54/2002 и 51/2003) кој влезе во сила во октомври 2002 година, при што предвидена е постепена односна фазна либерализација на капиталните трансакции. Најпрво, во првата фаза од ССА целосно се либерализирани директните инвестиции, трговските кредити, долгорочните и краткорочните финансиски заеми и кредити и делумно портфолио инвестициите. По истекот на првата фаза од ССА ќе настапи целосна либерализација на портфолио инвестициите, вложувањата на резидентите во недвижности во странство како и депозитните работи. (види подетално 04_I_1).

Забрана за директно финансирање на јавниот сектор (НБРМ) и забрана за привилигиран пристап

Согласно член 51 од Законот за Народна банка на Република Македонија (“Службен весник на РМ” бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004) експлицитно е определена забраната за кредитирање и финансирање на државната власт и органите на државната управа.

Народна банка не гарантира за преземените обврски на државната власт и органите на државната управа и не купува директно нивни должнички инструменти.

Исклучок од ограничувањето на финансирање на државната власт и органите на државната управа е утврден во член 52 од Законот и тоа за одобрување на кредити или позајмици со рок на достасување до 1 ден, без можност за обновување и продолжување.

Независност на централната банка

Во однос на независноста на централната банка, а во врска со член 108 од Договорот за Европската унија и член 7 од Статутот на Европскиот систем на централни банки (во натамошниот текст: ЕСЦБ) и Европската централна банка (во натамошниот текст: ЕЦБ), во членот 4 од Законот за Народна банка е дефинирано дека при остварување на функциите Народната банка и членовите на органите надлежни за донесување на одлуки не бараат и не добиваат инструкции од органите на државната власт и органите на државната управа;

Правно приближување

Во однос на правната усогласеност со член 109 од Договорот за Европската унија, во постапка на разгледување е Предлог-Закон за Народна банка на Република Македонија, (кој во Собраниска процедура треба да се најде во втората половина на 2005 година) со кој се предвидува посебна глава која ќе го регулира односот на Народна банка со Европската унија. Во овој дел ќе биде регулирано дека од денот на пристапувањето на Република Македонија во Европската унија, Народна банка ќе биде составен дел на ЕСЦБ и ќе ги извршува своите задачи согласно член 43 од Статутот на ЕСЦБ и ЕЦБ кои важат за земјите членки со дерогација и Народна банка ќе соработува со ЕЦБ согласно Статутот на ЕСЦБ и ЕЦБ, во поглед на евидентирање, прибирање, обработка и објавување на податоци и информации.

Економска политика, основни цели, координација на економските политики, водич за економската политика, надзор, учество во Советот-консултации со ЕЦГ, Учество во Комитетот за економија и финансии

Со Спогодбата за стабилизација и асоцијација дефинирани се политиките на соработка и модалитетите на соработка и размена на информации, односно евентуална координација во примена на директивите на Европската Унија (ЕУ) поврзани за дефинирање на економската политика.

Република Македонија и ЕУ ќе го олеснат процесот на економска реформа преку соработка за подобрување на основите на нивните стопанства и спроведување на економската политика во пазарните економии.

Со Спогодбата за стабилизација и асоцијација на Република Македонија и ЕУ се предвидува можност за следните видови на соработка:

- размена на информации за макроекономските резултати и предвидувања, како и за развојните стратегии и
- заеднички анализи на економските прашања од заемен интерес, вклучувајќи и дефинирање на економската политика и инструментите на нејзиното спроведување.

Истовремено, во Спогодбата за стабилизација и асоцијација се предвидува дека на барање на Република Македонија, ЕУ може да обезбеди помош за поддршка на напорите на Република Македонија за воведување на целосна конвертибилност на денарот и за постапно прилагодување на нејзината политика со политиката на ЕМУ. Соработката во оваа област ќе вклучи неформална размена на информации кои се однесуваат на начелата на функционирање на ЕМУ и Европскиот систем на централни банки.

Од потпишување на ССА помеѓу Република Македонија и Европската Унија, претставници од соодветните министерства од Република Македонија учествуваат во работата на Комитетот за економија и финансии, на кој се презентира тековната макроекономска состојба во земјата и предвидувањата за наредниот период.

Фискална дисциплина, Забрана на прекумерен дефицит

Со Законот за буџети ("Службен весник на РМ" бр.46/00, 11/01, 93/01, 46/02, 24/03, 85/03 и 96/04) се уредува постапката за изготвување, донесување и извршување на Буџетот на Република Македонија, буџетите на единиците на локалната самоуправа и на градот Скопје и буџетите на фондовите.

Со буџетскиот документ, кој претставува закон, се утврдува лимитот на дефицитот на општата влада, како и годишното зголемување на вкупниот тековен долг за покривање на буџетскиот дефицит.

Законската рамка за фискалната дисциплина, а преку тоа и контролата на дефицитот ја даваат неколку закони како Законот за Буџети, Законот за извршување на Буџетот и Законот за ограничување на изворните приходи за финансирање на јавните потреби, како и други подзаконски акти кои ја регулираат областа на трезорското работење.

Покрај тоа, Владата на Република Македонија секоја година донесува фискална стратегија за наредните три години, со која се утврдуваат планираните приходи и расходи и нивото на дефицитот. Оваа стратегија, а особено нивото на дефицитот, е усогласена со макроекономските проекции за наредните години, утврдени заедно со Меѓународниот монетарен фонд, при што квантифицирањето на дефицитот зависи од проектираниот дефицит во платниот биланс, како и од одржувањето на нивото на задолжување на ниво од 40% од БДП.

Дефицитот на општата влада се состои од дефицитот на Централниот Буџет и дефицитот во буџетот на Фондот за магистрални и регионални патишта, додека преостанатите вон-буџетски фондови и единиците на локална самоуправа не смеат да искажуваат дефицит во своите буџети.

Донесениот Буџет претсатвува максимален износ на расходи за буџетските корисници, над кои износи не е дозволено да се преземаат обврски и да се извршуваат плаќања. Буџетските корисници, согласно Законот за буџети, се одговорни за наменското и рационално трошење на одобрените средства.

Извршувањето на Буџетот се врши преку воспоставениот трезорски систем, кој претставува контролен механизам за правилното и наменското трошење на буџетските средства. Концептот на Единствена трезорска сметка (ЕТС) е целосно имплементиран. ЕТС е отворена во Народната банка на Република Македонија, а е управувана од страна на Секторот Трезор при Министерството за финансии. Всушност, Трезорот претставува носител на платниот промет за Буџетот и буџетските корисници, односно еден вид "квази банка" со близу 3000 сметки (во Главната книга на Трезорот) на буџетските корисници, сметки за наплата на јавните приходи и други наменски сметки на државата, што подразбира директна наплата на јавните приходи и централизирано извршување на расходите.

Согласно Законот за буџети, само Владата на РМ има право да зема заеми од физички и правни лица од земјата и од странство врз основа на закон, за покривање на буџетскиот дефицит, и да дава гаранции за отплата на обврските по основ на земени заеми за оваа намена. За земање на заеми и давање на гаранции на предлог на министерот за финансии Владата донесува одлука.

За обврските на јавните претпријатија и на трговските друштва со доминантен капитал на државата, по основ на земени заеми од земјата и странство, гаранции дава Собранието на Република Македонија врз основа на закон. Договорите за земени заеми и давање гаранции на јавните претпријатија и на трговските друштва со доминантен капитал на државата од земјата и странство во името на Собранието ги склучува Владата на Република Македонија.

Во Буџетот на Републиката за тековната година се обезбедуваат средства за отплата на главнините и каматите кои пристигнуваат во текот на фискалната година по претходно склучените договори и издадени хартии од вредност.

Единиците на локалната самоуправа ги изготвуваат своите буџети самостојно врз основа на макроекономските агрегати и инструкциите дадени од страна на Министерството за финансии. Нивните буџети се избалансирани, односно не смеат да содржат буџетски дефицит.

Единиците на локалната самоуправа може да се задолжуваат кај финансиските институции во земјата и странство. Задолжувањето на единиците на локалната самоуправа во странство се врши само по претходна согласност на Владата на Република Македонија, врз основа на мислење на Министерството за финансии.

Единиците на локалната самоуправа може долгорочно да се задолжуваат за финансирање на капитални средства и инвестиции, само ако отплатата на долгот се врши во еднакви или опаѓачки ануитети, кој го одобрува советот на општината по претходна јавна расправа во општината. Вкупниот износ на годишното отплаќање на долгот за долгорочното задолжување не може да надмине 15% од вкупните приходи на тековно-оперативниот буџет на општината во претходната фискална година.

Владата на Република Македонија може да гарантира за обврски по долгорочни заеми на општината, вклучувајќи ги и јавните служби што ги основала општината, само во случај кога обврската е преземена со закон.

Општината може со одлука на советот да гарантира и да презема обврски кои произлегуваат од долгорочни заеми на јавните претпријатија основани од општината.

Пакт за стабилност и развој

Со Законот за буџети и Буџетот на Република Македонија за тековната година се регулира висината на дефицитот на Буџетот на Република Македонија, кој ги опфаќа централниот буџет и буџетите на фондовите и агенциите.

Целта на Владата на Република Македонија за 2004 година беше да оствари дефицит на Централната влада во висина од 0,8% од БДП. По години остварениот и планираниот дефицит на Општата влада е во следната висина:

1999	2000	2001	2002	2003	2004 план
0,0 %	1,8 %	-7,0%	-5,5%	-0,6%	-1,9%

За 2005 година се предвидува дефицитот на Централната власт да изнесува 1%, а на општата власт да изнесува до 2,3%, Дефицитот е пресметан во денари/тековни цени на БДП во денари.

Дефицитот се искажува согласно пресметковната методологија на ММФ таканаречена ГФС 1986.

Што се однесува до висината на јавниот долг изразен во проценти од БДП, јавниот долг на 31.12.2003 година беше во висина од 47,8% а за 2004 година се предвидува да не ја помине границата од 43,6%.

Финансиска помош и помош на платниот биланс, заштитни мерки-проблеми со билансот на плаќање

Националното законодавство на Република Македонија предвидува можност од воведување на посебни заштитни мерки во случај на опасност од позначајни нарушувања на билансот на плаќања, која до сега немало потреба да биде искористена.

Можноста за воведување на заштитни мерки е регулирана во членовите 37, 38 и 39 од Законот за девизно работење ("Службен весник на РМ" бр. 34/2001, 49/2001, 103/2001, 54/2002, 51/2003), според кои во случај на опасност од позначајни нарушувања во билансот на плаќања и од нарушување на стабилноста на финансискиот систем на РМ предизвикани од поголем одлив на капитал од, или поголем прилив на капитал во Република Македонија, НБРМ може да воведат посебни заштитни мерки кои не смеат да се применуваат подолго од шест месеци.

Исто така, според членот 43 од Законот за трговија ("Службен весник на РМ" бр.16/2004), доколку се утврди дека поради зголемен увоз на одделни стоки може да настане нарушување на платниот биланс, Владата на РМ може да воведат заштитни мерки во форма на количинско или вредносно ограничување на увозот на тие стоки.

Ваквите законски одредби се во потполна согласност со чл. 65 став 2 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација на РМ со ЕУ, според кој и се овозможува на Република Македонија усвојување на рестриктивни мерки кои се однесуваат на увоз, кои се временски ограничени и се строго наменски за поправање на состојбата на платниот биланс, а што е во согласност со член 120 од Договорот за основање на Европската заедница.

Согласно пак член 100 став 2 и член 119 од истиот Договор, по стапувањето на РМ во полноправно членство на Европската заедница, таа би можела да ги користи мерките за дополнителна поддршка на платниот биланс од страна на Европската заедница, со што секако би се подобрила досегашната положбата на Македонија по ова прашање.

Монетарна политика, усвојување на примарните и другите цели за ценовна стабилност и други цели

Во членот 3 од Законот за НБРМ е уредено дека "Основна цел на Народната банка е одржување на ценовната стабилност и дека Народната банка ја поддржува економската политика на земјата и финансиската стабилност на земјата, без да се загрози остварувањето

на основната цел, почитувајќи ги начелата на пазарната економија", што укажува на висок степен на усогласеност со овој сегмент од Договорот.

Номинална конвергенција

Макроекономските перформанси на Република Македонија укажуваат на релативно висок степен на номинална конвергенција.

- Постигнување на висок степен на ценовна стабилност; ова може да се согледа преку стапка на инфлација која е блиску до просекот или не го надминува просекот на трите земји-членки со најдобри инфлациони перформанси. За Република Македонија се карактеристични исклучително поволни инфлациони перформанси. Така, просечната стапка на инфлација во 2002 година и 2003 година изнесува 1,8% и 1,2%, соодветно што покажува висок степен на конвергенција во овој домен.
- Одржливост на финансиската позиција на државата; ова може да се согледа преку буџетска позиција без прекумерен дефицит, во согласност со членот 104(6). Република Македонија во 2003 година оствари стапка на дефицит која изнесуваше -1,0% од БДП, за 2004 година стапката на дефицитот се предвидува да биде во висина од -1,4% а за 2005 година, 2006 година и 2007 година се планира дефицитот да изнесува не повеќе од -1,5% од БДП, што укажува на одржливоста на финансиската позиција на Република Македонија.
- Постојење на нормални маргини на флукутирање во согласност со механизмот на девизни курсеви на Европскиот монетарен систем, во период од најмалку две години, без девалвација во однос на валутата на некоја друга земја членка. Од октомври 1995 година, Народна банка на Република Македонија спроведува монетарна стратегија на de facto таргетирање на девизниот курс на денарот во однос на германската марка (односно во однос на еврото), со што флукутациите на девизниот курс се занемарливи. Притоа, во текот на овој период девалвација е извршена единствено во јули 1997 година. Со тоа, постои потполна компатибилност со барањата во овој сегмент.
- Трајност на конвергенцијата постигната од страна на земјата членка и на нејзиното членство во механизмот на девизни курсеви на европскиот монетарен систем рефлектирана преку нивото на долгорочните каматни стапки. Развојот на финансиските пазари и диверзификацијата на финансиските инструменти во насока на воведување на подолгорочни инструменти во Република Македонија е во почетна фаза, со што тековно не постои долгорочна каматна стапка која би можела да се спореди со соодветна каматна стапка во рамките на Монетарната унија.

Во врска со член 1 и член 45 од Протоколот (ЕСЦБ/ЕЦБ Протокол), во Предлог-Законот за Народна банка на Република Македонија, се предвидува одредба со која се регулира дека од денот на пристапувањето на Република Македонија во Европската унија, гувернерот на Народна банка ќе биде член на Генералниот совет на ЕЦБ.

Политика на девизен курс

Надлежна институција за утврдување и спроведување на политиката на девизниот курс на денарот во Република Македонија е Народна банка на Република Македонија (член 10 од Законот за Народна банка на Република Македонија). Во услови на постојниот режим на de facto фиксен (pegged) курс на денарот во однос на еврото (во минатото во однос на германската марка), централната банка со интервенции на девизниот пазар го одржува номиналниот девизен курс на стабилно ниво. Со овие интервенции централната банка ги намалува осцилациите на движењето на курсот на денарот во однос на еврото. Ако се следи движењето на курсот на денарот во однос на еврото (во минатото во однос на германската марка), по извршената девалвација во јули 1997 година, осцилациите на курсот се занемарливи и се во рамките на границите воспоставени во ЕРМ 2. Имајќи ја во предвид тековната политика на девизниот курс на денарот, оквирот на монетарната политика како и опкружувањето и ориентацијата, самото учество на Република Македонија во ЕРМ 2 не би претставувало никаков проблем и не е потребна било каква промена во правната регулатива.

2. Кои се главните реформи кои мора да се превземат за да се задоволат одредбите од Договорот и кој е можниот временски распоред на нивното донесување?

Во областа на Фискалната политика се предвидува реформа, во смисла на донесување на Закон за јавен долг, кој се очекува да биде донесен на почетокот во 2005 година.

Со Законот за јавен долг ќе се уреди начинот и постапката на задолжување на Република Македонија, видовите и намената на јавниот долг, како и евиденцијата и управувањето со јавниот долг на Република Македонија. Со донесувањето на овој закон ќе се заокружи законската регулатива во оваа сфера и прецизно ќе се дефинираат повеќе прашања кои се клучни за успешното управување со долгот на државата, вклучувајќи ги тука носителите на долгот, издавањето на гаранции. Со Законот ќе се обезбеди централизиран пристап на управување со долгот, што практично ќе значи, концентрација на надлежностите околу управувањето односно следењето на јавниот долг кај една институција, поточно во Министерството за финансии.

Во законската регулатива која го регулира девизното работење постои определен степен на усогласување со Спогодбата за формирање на Европската заедница. Со Законот за девизно работење се регулира дека тековните трансакции со странство се слободни. Покрај тековните трансакции, директните инвестиции, долгорочните и краткорочни кредитни работи, се исто така слободни. Согласно член 59 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација на Република Македонија и Европската Унија, кој предвидува фазна либерализација на капиталните трансакции во делот на портфолио инвестициите, вложувањата на резидентите во недвижности во странство и депозитните работи, Законот за девизно работење содржи преодни одредби кои целосно го инкорпорираат фазниот пристап од ССА.

Соработката меѓу Република Македонија и Европската унија е уредена со Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и Европската Унија. Република Македонија и ЕУ ќе воспостават тесна соработка со цел да придонесат за развојот и потенцијалите за раст на Република Македонија. Таквата соработка ќе ги зајакне постоечките економски врски на најширока можна основа, во корист на двете страни.

Имајќи го предвид континуираното успешно одржување на ценовната стабилност, нејзиното експлицитно поставување како крајна монетарна цел, како и високиот степен на усогласеност со овој критериум на номинална конвергенција, во доменот на ценовната стабилност не се предвидуваат посебни реформи. Притоа, монетарната политика и натаму ќе биде поставена во функција на успешно реализирање на основната монетарна цел.

Од аспект на политиката на девизен курс, тековната поставеност во потполност кореспондира со овој сегмент од критериумите за номинална конвергенција, при што евентуалните промени во политиката на девизен курс не би отстапувале од поставените критериуми (види подетално 11_I_D_9).

Реформите во насока на понатамошен развој и продлабочување на финансиските пазари, како и понатамошната диверзификација на портфолиото на хартии од вредност ќе придонесе и за постепено усогласување со критериумот за каматните стапки. Притоа, наредните чекори се во насока на воведување на подолгорочни државни хартии од вредност при што развојот на пазарот на долгорочни хартии од вредност ќе значи и формирање на долгорочна каматна стапка, како варијабла преку која ќе се следи исполнувањето на овој критериум.

Може да се оцени дека постои висок степен на законска усогласеност на Законот за Народна банка на Република Македонија ("Службен весник на РМ" бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003 и 40/2004) со Договорот на Европската унија и Статутот на Европскиот систем на централни банки (во натамошниот текст: ЕЦБ) и Европската централна банка (во натамошниот текст: ЕЦБ), особено во делот на ценовната стабилност; независноста на Народна банка; забрана за финансирање на државните органи и органите на државната управа и забрана на

привилегиран пристап на државните органи и органите на државната управа до средствата на Народна банка.

Во постапка на разгледување е Предлог-Закон за Народна банка на Република Македонија, (кој во Собраниска процедура треба да се најде во втората половина на 2005 година) со кој се предвидува:

- правото на гувернерот, вицегувернер или надворешен член на Советот на Народна банка по конечността на одлуката за нивно отповикување да можат да бараат судска заштита пред судските органи. Со оваа одредба и во делот на персоналната независност Народна банка ќе биде целосно усогласена со одредбите од Договорот за Европска унија и Статутот на ЕСЦБ и ЕЦБ.
- посебна глава која ќе го регулира односот на Народна банка со Европската унија. Во овој дел ќе биде регулирано дека од денот на пристапувањето на Република Македонија во Европската унија, Народна банка ќе биде составен дел на ЕСЦБ и ќе ги извршува своите задачи согласно член 43 од Статутот на ЕСЦБ и ЕЦБ кои важат за земјите членки со дерогација, гувернерот на Народна банка ќе биде член на Генералниот совет на ЕЦБ и Народна банка ќе соработува со ЕЦБ согласно Статутот на ЕСЦБ и ЕЦБ, во поглед на евидентирање, прибирање, обработка и објавување на податоци и информации.